

Basisveiligheid

Veiligheid op Haagse basisscholen

Amsterdam, 2 juli 2001

Hette Tulner
Oberon Nauta
Essy van Dijk
Marije van Barlingen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Doel- en vraagstelling van het onderzoek	3
1.2	Structuur van het rapport	4
2	Onderzoeksverantwoording	5
2.1	Stedelijke inventarisatie	5
2.2	Dieptescan pilotscholen	6
2.3	Onderzoeksperiode	8
3	Inventarisatie Haagse basisscholen	9
3.1	Veiligheidsproblemen op de basisscholen	9
3.2	Maatregelen op de Haagse basisscholen	9
3.3	Problemen en maatregelen samengevat	16
3.4	Maatregelen 'Werken aan Veiligheid' op basisscholen in Den Haag	17
4	Dieptescan: problemen op de pilotscholen	19
4.1	Kenmerken pilotscholen	19
4.2	Zelfreport: dader- en slachtofferschap van strafbare feiten	20
4.3	Sociaal ongewenst gedrag	25
4.4	Onveiligheidsgevoelens	28
4.5	Conclusie	29
5	Dieptescan: maatregelen pilotscholen	31
5.1	Bespreekbaarheid	31
5.2	Vertrouwenspersoon	33
5.3	Schoolregels	33
5.4	Politie op school	34
5.5	Alarminstallatie	34
5.6	Maatregelen door leerkrachten	35
5.7	Behoeftte aan maatregelen	35
5.8	Tevredenheid over maatregelen	36
5.9	Samenvattend	36
6	Conclusie	38
6.1	Problemen	38
6.2	Maatregelen	39
6.3	Behoeftte aan extra maatregelen en ondersteuning	39
7	Aanbevelingen	41
	Bijlagen	
Bijlage 1	Vragenlijst stedelijke inventarisatie	44
Bijlage 2	Vragenlijst leerkrachten/schoolleiding pilotscholen	48
Bijlage 3	Items vragenlijst leerlingen	53

1 Inleiding

Medio 2000 is in Den Haag - als onderdeel van het Grote Stedenbeleid - het project 'Werken aan Veiligheid in en rondom scholen' (kortweg WaV) gestart: een samenwerkingsverband tussen de gemeente Den Haag, Halt Haaglanden en politie Haaglanden. WaV heeft ten doel de veiligheid in en rondom scholen in Den Haag te verbeteren. Het project baseert zich op de ervaring die is opgedaan in het project 'Politie op school'.

Kort samengevat schept Werken aan Veiligheid een uitgangspositie voor scholen om samen met anderen – onder een gemeenschappelijke beleidsmatige noemer – activiteiten te ontplooiën om de veiligheid in en rondom scholen te verbeteren. De nadruk ligt daarbij op samenwerking en het gebruik maken van bestaande netwerken in en rondom de school. Daartoe worden op een aantal testlocaties maatregelen ontwikkeld en/of uitgevoerd als educatieve programma's, een structurele aanpak van strafbare feiten in en rondom de school, een heldere aanpak van normoverschrijdend gedrag en een werkwijze voor het opstellen van veiligheidsplannen. Werken aan Veiligheid biedt de scholen daarbij ondersteuning, coaching en consultatie. De opgedane ervaringen worden vervolgens overdraagbaar gemaakt door de werkwijze, instrumenten en procedures vast te leggen in een werkboek. Daarnaast wordt een veiligheidsvignet voor scholen ontwikkeld, wordt er een nieuwsbrief voor scholen rondgestuurd en worden werkconferenties georganiseerd. Met scholen wordt in kaart gebracht wat in de toekomst nodig is om veiligheidsbeleid uit te voeren.

Werken aan Veiligheid wordt zowel in het voortgezet als het basisonderwijs uitgevoerd. In het voortgezet onderwijs is al enige tijd bezig en is reeds een ander ontwikkeld. In het traject voor het basisonderwijs zal gebruik gemaakt worden van de ervaringen die zijn en worden opgedaan in het voortgezet onderwijs.

Daartoe zullen de daar ontwikkelde middelen worden getoetst aan de praktijk van het basisonderwijs, op basis waarvan de instrumenten kunnen worden bijgesteld en/of nieuwe instrumenten kunnen worden ontwikkeld.

In dat kader heeft de opdrachtgever van Werken aan Veiligheid dan ook aangegeven meer zicht te wensen op de aard van veiligheidsproblemen op de basisscholen in Den Haag en vooral ook op de huidige aanpak van deze veiligheidsproblemen door de scholen. Hiertoe is aan onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Someren en Partners gevraagd een onderzoek op te zetten en uit te voeren.

In dit rapport wordt verslag gedaan van dit onderzoek.

1.1 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Zoals eerder reeds is aangegeven, dient het onderzoek om te toetsen in hoeverre de maatregelen die Werken aan Veiligheid ontwikkelt voor het voortgezet onderwijs ook *bruikbaar* en *gewenst* zijn in het basisonderwijs.

Daarvoor is het nodig om eerst inzicht te krijgen in de (aanpak van) veiligheidsproblemen op basisscholen in Den Haag in het algemeen, en (de aanpak van) deze problematiek op twee beoogde pilotscholen in het bijzonder.

Een en ander leidt tot volgende onderzoeksvragen:

- 1a Welke maatregelen hebben de Haagse basisscholen op eigen initiatief al getroffen op het gebied van veiligheid?
- 1b In hoeverre zijn deze maatregelen effectief?
- 1c Aan welke vormen van (verdere) ondersteuning hebben de Haagse scholen behoefte op veiligheidsgebied?
- 2 Wat is (meer specifiek) de aard en de omvang van de veiligheidsproblematiek op de twee beoogde 'pilotscholen'?
- 3a In hoeverre vormen de maatregelen die voor het voortgezet onderwijs zijn ontwikkeld ook een adequaat aanbod voor het basisonderwijs?
- 3b Wat moet er eventueel bijgesteld worden in dat aanbod?

Teneinde bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden, bestaat het onderzoek uit twee componenten: een stedelijke inventarisatie en een dieptescan op twee pilotscholen.

In het eerste deel van het onderzoek is een schriftelijke enquête uitgezet onder de schoolleiding van alle Haagse basisscholen – aangevuld met enkele telefonische interviews. Het tweede deel bestond uit een schriftelijke vragenlijst (selfreport onderzoek) die is afgenomen onder leerlingen van groep zeven en acht van de pilotscholen en uit mondelinge interviews met leerkrachten op de pilotscholen.

1.2 Structuur van het rapport

De opbouw van dit rapport is zodanig dat na een onderzoeksverantwoording (Hoofdstuk 2) in het eerste deel (hoofdstuk 3) een beeld wordt geschetst van de problemen en maatregelen van basisscholen in Den Haag in het algemeen.

In het tweede deel wordt vervolgens ingegaan op de specifieke problemen en maatregelen van de pilotscholen. In hoofdstuk 4 wordt daartoe een beeld geschetst aan de hand van de interviews met schoolleiding en leerkrachten. In hoofdstuk 5 komen de resultaten van het selfreport onderzoek onder de leerlingen zelf aan de orde.

In het derde en laatste deel van dit rapport (hoofdstuk 6) worden tenslotte de resultaten geanalyseerd en worden de conclusies op een rij gezet.

2 Onderzoeksverantwoording

2.1 Stedelijke inventarisatie

Door middel van een schriftelijke enquête onder de schoolleiding van alle Haagse basisscholen is onderzocht in hoeverre de basisscholen zelfstandig reeds veiligheidsmaatregelen hebben ontwikkeld en in hoeverre deze maatregelen effectief zijn. Ook is op deze wijze geïnventariseerd aan welke vorm van ondersteuning de Haagse scholen (eventueel) behoefte hebben en of de door WaV voorgestelde (te ontwikkelen) maatregelen bruikbaar zijn voor het basisonderwijs.

In de (gestructureerde) vragenlijst¹ is de scholen gevraagd een 'Top drie' van veiligheidsproblemen aan te geven. Ook werd van een groot aantal (mogelijke) maatregelen gevraagd of de school deze maatregel heeft getroffen - of dat daar plannen voor zijn -, wat de maatregel precies inhoudt en of de maatregel effectief wordt geacht. Tenslotte werd een kort overzicht gegeven van de voorgenomen maatregelen in het voortgezet onderwijs vanuit Werken aan Veiligheid.

Daarbij werd gevraagd aan te geven welke maatregelen de respondent relevant acht voor het basisonderwijs.

De lijst met genoemde maatregelen is samengesteld op basis van een overzicht van maatregelen die in Amsterdam – in het kader van Veilig in School – al langere tijd worden ingezet. De gebruikte maatregelenlijst is niet aangepast aan de WaV-maatregelen om de antwoorden zo open mogelijk te houden. Deze methode is toegepast om een breed overzicht te krijgen van mogelijke taken voor WaV.. De volgende indeling van maatregelen is gebruikt:

Registratie:

- meldpunt voor incidenten/klachten op het gebied van veiligheid
- incidenten/klachten registratie

Aanpak en opvang bij incidenten:

- vertrouwenspersoon
- vastgelegde procedures voor de opvang van slachtoffers
- vastgelegde procedures voor de aanpak van daders
- vastgelegde procedures of (beleids)plannen op het gebied van veiligheid (veiligheidsplan)

Preventieve veiligheidsmaatregelen:

- duidelijke schoolregels en omgangsnormen binnen school/klas
- op veiligheid gerichte trainingen/bijeenkomsten voor personeel
- op veiligheid gerichte trainingen/lessen voor leerlingen
- op normen en waarden gerichte trainingen/lessen voor leerlingen

Fysieke inrichting en veiligheid:

- toezichthouders op en rond de school
- lockers of kluisjes voor kleding/persoonlijke eigendommen
- opbergen van kostbare schooleigendommen en gevaarlijke materialen
- afsluitbare of bewaakte fietsenstalling
- afsluitbare of bewaakte parkeerplaatsen
- detectie/controle op wapenbezit onder leerlingen

Noot 1 Deze vragenlijst is opgenomen in bijlage 1.

- toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers
- camera-bewaking in of rond de school
- alarminstallatie
- ontruimingsplan
- fysieke beveiliging van in/uitgangen en ramen
- fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in school
- sociaal veilige schoolomgeving
- sociaal veilige schoolroutes (fiets/OV-haltes)

Over de interpretatie van de indeling is geen toelichting gegeven. Daardoor werden door verschillende scholen soms verschillende soorten maatregelen onder één kopje genoemd. Door het gebruik van de ruime begrippen wordt ruimte geboden voor een breed scala aan maatregelen.

De ASVOS-lijst is met name gericht op maatregelen die de scholen zelf kunnen nemen. Samenwerkingsverbanden zijn daarom minder uitdrukkelijk opgenomen in de lijst. Wel is er bij elke maatregel gevraagd naar eventuele samenwerkingpartners.

Op basis van de Wegwijzer Primair Onderwijs 2000 is deze vragenlijst aan alle basisscholen in Den Haag (126) toegestuurd met het verzoek de lijst in te vullen en terug te zenden. Scholen voor speciaal onderwijs zijn buiten het onderzoek gehouden: deze scholen hebben immers een geheel andere schoolpopulatie en hierdoor waarschijnlijk andere problemen. Van de 126 verstuurde enquêtes werden er 67 ingevuld geretourneerd (53%).

In een volgende fase van de stedelijke inventarisatie is de beschreven (schriftelijke) vragenlijst telefonisch afgenomen onder vijftien scholen die de vragenlijst niet hadden teruggestuurd. Doel van dit vervolgonderzoek was ten eerste te controleren of de non-respons de uitkomsten van het onderzoek vertekende. Dit bleek niet het geval te zijn: de antwoorden van de telefonisch benaderde scholen verschilden niet wezenlijk van de schriftelijke respondenten. Op de vraag waarom ze de vragenlijst niet terug hadden gestuurd werd overigens door vrijwel alle respondenten tijdgebrek gemeld als reden. De tweede reden voor de (aanvullende) telefonische afname van de vragenlijst was het ophogen van de respons. Deze is erdoor opgehoogd tot 65%.

2.2 Dieptescan pilotscholen

In aanvulling op de meer algemene stedelijke inventarisatie, is op twee pilotscholen een meer uitgebreide analyse van aard, omvang en aanpak van de veiligheidsproblematiek uitgevoerd. Dit levert weliswaar geen (stedelijk) representatief beeld op, maar geeft toch een goede indruk van de aard en omvang van specifieke problemen en de motivatie voor de keuze van bepaalde maatregelen.

Op de twee pilotscholen zijn drie onderzoeksinstrumenten ingezet:

- mondelinge interviews met de schoolleiding van de betreffende scholen;
- mondelinge interviews met leerkrachten van de scholen;
- klassikale (schriftelijke) enquête onder leerlingen van de groepen 7 en 8.

Voor de mondelinge interviews met schoolleiding en leerkrachten is één (ge-structureerde) vragenlijst² gebruikt. Daarin werd een aantal incidenten genoemd – op basis van de vragenlijst voor leerlingen – waarbij werd gevraagd of deze zich het voorgaande schooljaar hadden voorgedaan op of rond de school én met de vraag of de respondent zelf er in het voorgaande schooljaar slachtoffer van was geworden.

Daarnaast werd – op basis van de lijst uit de schriftelijke enquête – gevraagd naar maatregelen die reeds zijn getroffen op de scholen en maatregelen die gewenst worden geacht door de respondenten. Op beide scholen werden 8 medewerkers geïnterviewd en de directeur. Bij één van de twee scholen participeerde ook de adjunct-directeur in het interview. In totaal zijn dus 19 respondenten geïnterviewd.

Voor de klassikale enquête onder leerlingen is een reeds bestaande vragenlijst³ gebruikt. Deze vragenlijst is in 1997 door DSP ontwikkeld en afgenomen onder ruim 500 leerlingen uit het basisonderwijs in Amsterdam. In de vragenlijst wordt de leerlingen gevraagd naar slachtofferschap, daderschap en onveiligheidsgevoelens. Onderwerpen die daarbij aan de orde komen, zijn onder andere vandalisme, diefstal, geweld, pesten, spijbelen en alcohol- en drugsmisbruik. Ook is de leerlingen gevraagd naar het veiligheidsbeleid van de school (zie bijlage 3).

In aansluiting op de ervaringen in Amsterdam is ervoor gekozen om de schriftelijke enquête klassikaal af te nemen. Een onderzoeker introduceerde de lijst bij de leerlingen en was gedurende het invullen aanwezig om vragen te beantwoorden en toezicht te houden. De leerkracht van de betreffende klas was eveneens aanwezig voor het bewaren van de orde in de klas. Om eventuele beïnvloeding van de leerkracht op het (eerlijk) invullen van de vragen door de leerlingen te voorkomen, had de leerkracht zelf geen deel aan het onderzoek.

De vragenlijst is afgenomen onder leerlingen van groep 7 en 8. Dit omdat uit ervaring is gebleken dat de lijst voor jongere kinderen te moeilijk is om in te vullen. Bovendien komt met name daderschap zelden onder jongere kinderen voor. In totaal hebben 69 leerlingen de vragenlijst ingevuld. Dit waren alle leerlingen uit de vier groepen. Hiervan zitten 21 leerlingen op school A en 48 leerlingen op school B.

Op één van de scholen rezen in de loop van het onderzoek overigens bezwaren tegen de leerlingenquêtes in verband met een vertekening van het veiligheidsbeeld van de school. In de geënquêteerde groepen 7 en 8 van deze school zaten veel kinderen die juist wegens gedragsproblemen met ingang van dit schooljaar vanuit andere scholen naar deze school zijn overgeplaatst. Hun antwoorden op de vragen naar hun gedrag in het vorige schooljaar zouden dus het beeld van de school duidelijk kunnen vertekenen. Er is daarom – in overleg met de opdrachtgever – besloten deze kinderen de vragenlijst nogmaals af te nemen met het verzoek de vragen nu te beantwoorden voor het huidige schooljaar.

Noot 2 Deze vragenlijst is opgenomen in bijlage 2.

Noot 3 Deze vragenlijst is niet volledig als bijlage opgenomen. Wel worden de items uitgebreid beschreven in bijlage 3.

2.3 Onderzoekperiode

Met het onderzoek wordt de situatie in het schooljaar 1999-2000 in kaart gebracht. Hiervoor is gekozen omdat dat schooljaar reeds is afgerond en de verkregen cijfers daarmee voor een heel (school)jaar compleet zijn. Bovendien hebben de leerlingen daarmee een duidelijke afgeronde periode voor ogen bij het invullen van de schriftelijke vragenlijst. Nadat de keuze voor de twee pilotscholen was gemaakt, bleek echter dat één van deze scholen in september 2000 een nieuw schoolgebouw heeft betrokken. De veiligheidsproblemen die bij het vorige gebouw speelden, zijn voor een deel met deze verhuizing opgelost. Mede op verzoek van de schoolleidingen is toen besloten de onderzoeksperiode in de interviews met schoolleiding en leerkrachten aan te passen. In plaats van de situatie in het vorige schooljaar, is op deze school het half jaar sinds ingebruikname van het nieuwe gebouw onderzocht. Vanwege de duidelijkheid naar de leerlingen toe is de onderzoeksperiode in de vragenlijst voor leerlingen niet veranderd. Hierdoor kan er een discrepantie optreden in de problemen die door leerlingen worden gerapporteerd en de problemen die door de schoolleiding worden gerapporteerd. Hier is bij de analyse rekening mee gehouden.

3 Inventarisatie Haagse basisscholen

In dit hoofdstuk wordt – op basis van de eerder beschreven schriftelijke enquête onder alle Haagse basisscholen – een beeld geschetst van de (veiligheids)problemen en -maatregelen op de Haagse basisscholen. Daarbij wordt ook ingegaan op het oordeel over de effectiviteit van de maatregelen en de behoefte aan maatregelen die niet zijn getroffen door scholen.

3.1 Veiligheidsproblemen op de basisscholen

Teneinde een globaal beeld te verkrijgen van de belangrijkste veiligheidsproblemen op basisscholen in Den Haag, is in de enquête gevraagd aan te geven of, en zo ja welke veiligheidsproblemen op de scholen spelen. Maximaal konden drie typen veiligheidsproblemen genoemd worden. Tabel 3.1 geeft een overzicht van de genoemde problemen.

Tabel 3.1 Veiligheidsproblemen basisscholen (scholen konden elk maximaal 3 problemen aan geven)

	percentage
geen veiligheidsproblemen	29
verkeerssituatie	21
schoolgebouw	18
vandalisme	11
gedrag ouders	6
brandplan	6
fysieke beveiliging schoolgebouw	6
pesten	6
buurt	6
afwezigheid of late reactie politie	4
overige	27

Opvallend is dat bijna eenderde van de scholen aangeeft geen noemenswaardige problemen te kennen op het gebied van veiligheid. Uit de tabel blijkt bovendien dat van de benoemde veiligheidsproblemen de verkeerssituatie en problemen in verband met het schoolgebouw het grootste deel uitmaken. Meer sociale en gedragsproblemen die genoemd worden, zijn: vandalisme, rondhangende jongeren, onveiligheid in de buurt, agressief gedrag van ouders en pesten. Daarnaast wordt het niet aanwezige of niet naar behoren functionerende brandplan als probleem genoemd. De groep overige veiligheidsproblemen is relatief groot en zeer divers en loopt uiteen van diefstal tot het verval van normen en waarden.

3.2 Maatregelen op de Haagse basisscholen

Zoals eerder beschreven, is in de schriftelijke vragenlijst voor alle Haagse basisscholen een uitgebreide lijst met maatregelen opgenomen die scholen zelf kunnen hebben getroffen. Per maatregel is gevraagd wat voor maatregel het precies betreft, of deze getroffen is op de betreffende school, of men van plan was om de maatregelen te gaan treffen en of de maatregel effectief werd geacht.

Daarnaast werd gepeild of er behoefte is aan een dergelijke maatregel op de basisscholen.

Niet alle subvragen zijn echter goed ingevuld. Zo is bijvoorbeeld de kolom waarin de maatregel omschreven kon worden vaak open gelaten. Hierdoor is het vaak niet te achterhalen om welke maatregel het precies gaat.

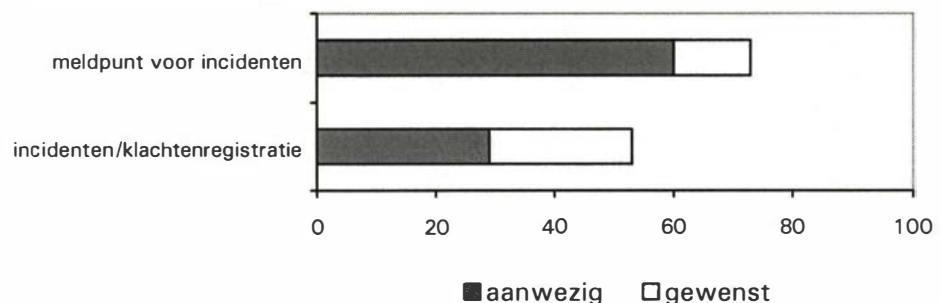
De gebruikte lijst van maatregelen is ingedeeld in vier thematische categorieën. Deze indeling is ook voor de paragraafindeling gebruikt.

In paragraaf 3.2.1 komen registratiemaatregelen aan de orde, in paragraaf 3.2.2 maatregelen gericht op daders en slachtoffers, in paragraaf 3.2.3 de preventieve veiligheidsmaatregelen en tenslotte in paragraaf 3.2.4 veiligheidsmaatregelen in de fysieke inrichting.

3.2.1 Registratiemaatregelen

Registratiemaatregelen die werden genoemd in de vragenlijst zijn een meldpunt voor incidenten en de registratie van incidenten. Grafiek 3.1 geeft een overzicht.

Grafiek 3.1 Registratiemaatregelen (percentage)

Meldpunt incidenten

Uit grafiek 3.1 blijkt dat meer dan de helft van scholen in het onderzoek een meldpunt heeft voor incidenten en klachten op het gebied van veiligheid. De schoolleiding of het schoolbestuur is dan meestal het aanspreekpunt. Over het algemeen is men tevreden met deze maatregel omdat het inzicht kan verschaffen in onveilige situaties. Van de scholen die nog geen meldpunt hebben, geeft eenderde te kennen wel behoefte te hebben aan een dergelijke maatregel.

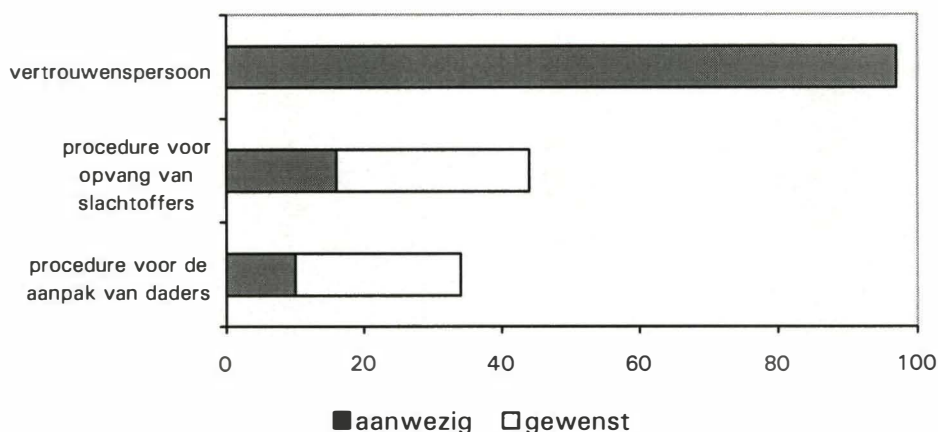
Incidenten/klachtenregistratie

Een klachten/incidentenregistratie wordt door 28% van de ondervraagde scholen bijgehouden. Een kwart van deze scholen geeft aan niet te weten in hoeverre deze maatregel effectief is. In een aantal gevallen geven de ondervraagde scholen aan deze registratie vooral bij te houden omdat deze verplicht is. Van de scholen die geen klachten registreren meent eenderde dat deze maatregel nuttig kan zijn voor de eigen school.

3.2.2 Maatregelen gericht op daders en slachtoffers

Onder maatregelen gericht op daders en slachtoffers werden in de vragenlijst drie veiligheidsmaatregelen genoemd, te weten: een vertrouwenspersoon, een procedure voor de opvang van slachtoffers en een procedure voor de aanpak van daders.

Grafiek 3.2 Maatregelen gericht op daders en slachtoffers (percentages)

Vertrouwenspersoon

Sinds enige jaren is het aanstellen van een vertrouwenspersoon op de basisschool verplicht gesteld. Uit grafiek 3.2 valt dan ook op te maken dat vrijwel iedere school beschikt over zo'n vertrouwenspersoon. In de praktijk blijkt echter dat deze man of vrouw vrij vaak een onduidelijke positie inneemt binnen de school. Van de ondervraagde scholen geeft namelijk 36% aan dat zij geen idee hebben of de vertrouwenspersoon een effectieve rol vervult. In veel gevallen wordt dan ook niet of nauwelijks een beroep gedaan op deze medewerker. Dit wordt ten minste ten dele veroorzaakt doordat de vertrouwenspersoon in veel gevallen niet expliciet bij de leerlingen en de ouders geïntroduceerd is en alleen in de schoolgids vermeld wordt. De twee scholen die geen vertrouwenspersoon hebben, vinden het voor de toekomst ook niet zinvol deze aan te stellen.

Procedure opvang slachtoffers

Een beperkt aantal scholen heeft een vastgelegde procedure voor de opvang van slachtoffers. De scholen die beschikken over een dergelijke procedure (14%) zijn daarover wel tevreden. Van de scholen die geen vaste opvangprocedure hebben, geeft bijna tweederde te kennen met de huidige gang van zaken tevreden te zijn en een dergelijke procedure voor de eigen school niet te wensen.

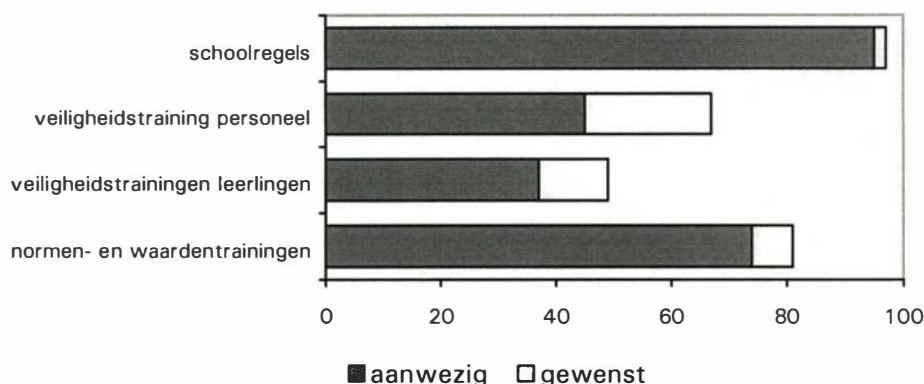
Procedure aanpak daders

16% van de scholen beschikt over een procedure voor de aanpak van daders. In veel gevallen wordt samengewerkt met de politie en over het algemeen is men erg tevreden over de dienstverlening van de politie. Van de scholen die niet beschikken over een vaste procedure voor de aanpak van daders is 29% geïnteresseerd in een gestructureerde aanpak op dit gebied; bijna driekwart heeft geen behoefte aan de maatregel.

3.2.3 Preventieve maatregelen

Onder de rubriek preventieve veiligheidsmaatregelen werden in de vragenlijst een viertal maatregelen genoemd. Dit zijn schoolregels, veiligheidstrainingen voor personeel, veiligheidstrainingen voor leerlingen en trainingen gericht op normen en waarden.

Grafiek 3.3 Preventieve veiligheidsmaatregelen (percentages)

Schoolregels

Uit grafiek 3.3 blijkt dat vrijwel iedere school vast omschreven schoolregels kent. De ervaringen zijn bovendien in alle gevallen positief en leiden tot duidelijkheid en meer gestructureerd gedrag.

Op veiligheid gerichte trainingen/bijeenkomsten voor personeel

Op het gebied van veiligheidstrainingen voor het personeel heeft een minder groot deel van de scholen maatregelen getroffen. Iets minder dan de helft van de scholen geeft aan dat haar personeel veiligheidstrainingen heeft gevolgd. Het betreft dan vooral EHBO en Bedrijfshulpverlening. De ervaringen hiermee zijn zeer positief. Als er een vaste procedure voor slachtofferopvang aanwezig is op de school zijn meestal gecertificeerde medewerkers ingeschakeld in de procedure. De scholen waarvan het personeel geen veiligheidstrainingen heeft gevolgd, wensen in meerderheid geen verandering in deze situatie. 40% denkt dat deze trainingen nuttig zouden kunnen zijn voor hun eigen situatie.

Op veiligheid gerichte trainingen/lessen voor leerlingen

Veiligheidstraining voor kinderen wordt op – in een of andere vorm – ruim een derde van de scholen aangeboden. Het gaat hierbij met name om cursussen in zelfverdediging of agressietrainingen. De lessen die door wijkagenten op veel scholen worden gegeven, worden enkele malen genoemd. Deze lessen waren echter ook bij de op normen en waarden gerichte trainingen genoemd. Over het algemeen worden deze trainingen als effectief beschouwd. Van de scholen die geen voorzieningen op dit gebied kennen, meent een vijfde dat dergelijke maatregelen nuttig zijn voor de eigen veiligheidssituatie.

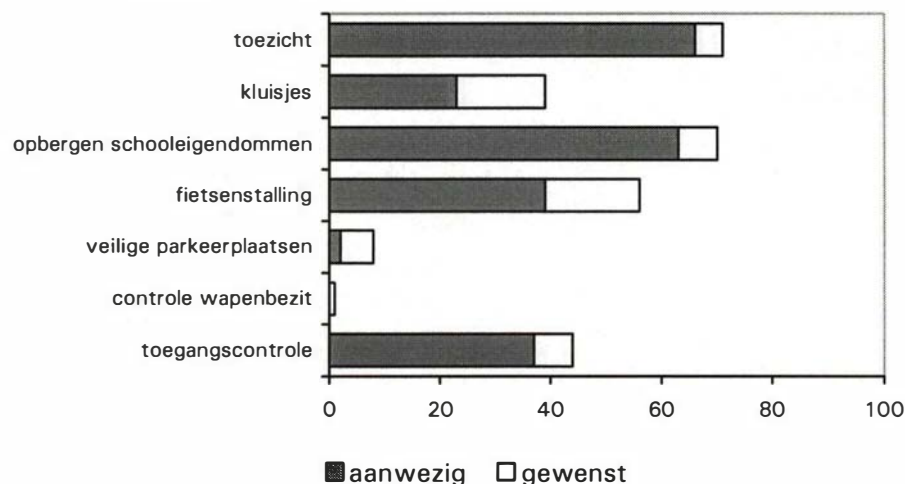
Normen- en waardentrainingen

De meeste scholen geven op normen en waarden gerichte trainingen. Het betreft hier hoofdzakelijk anti-pestprojecten waarbij in een aantal gevallen ook hulp van buiten ingeroepen wordt. Deze maatregelen worden over het algemeen als noodzakelijk beschouwd voor een effectief leerklimaat maar komen in veel gevallen ad hoc tot stand. Ook worden lessen door politiefunctionarissen enkele malen genoemd. Van de scholen die geen trainingen geven heeft ongeveer een derde behoefte aan deze veiligheidsmaatregelen.

3.2.4 Fysieke inrichting en veiligheid

De laatste categorie maatregelen die genoemd werd in de vragenlijst, bevat uiteenlopende zaken als kluisjes, een fietsenstalling en controle op wapenbezit. Deze maatregelgroep is vrij groot. Om deze reden zijn de resultaten over twee grafieken verdeeld.

Grafiek 3.4a Fysieke inrichting en veiligheid (percentages)

Toezicht op en rond school

Bij 66% van de scholen vindt er toezicht in en rond de school plaats. Over het algemeen bestaat dit toezicht, los van de zogenaamde pleinwachten, uit de aanwezigheid van de conciërge of andere medewerkers vlak voor en vlak na schooltijd. De ervaringen met deze laatste maatregelen zijn bevredigend en leiden ertoe dat scholieren minder risico's lopen bij het aankomen en vertrekken. Toezicht vindt soms ook 's avonds plaats en is dan gericht op het voorkomen van vandalisme. Met name de samenwerking met buurtbewoners wordt binnen dit kader zeer gewaardeerd. Omwonenden bellen bij ongeregelde zaken de directeur of de conciërge en deze onderneemt dan direct stappen. Van de scholen die, buiten de pleinwacht, geen extra maatregelen treffen op het gebied van toezicht, menen slechts enkele dat deze maatregelen nuttig zouden zijn voor de eigen school.

Kluisjes

Ongeveer 23% van de scholen beschikt over kluisjes voor persoonlijke eigendommen. Deze zijn in de meeste gevallen alleen bestemd voor het personeel. Een enkele school heeft tijdens de gymles ook voor de leerlingen opbergfaciliteiten. De scholen die kluisjes hebben, zijn meestal positief over de maatregel.

Het overgrote deel van de scholen dat niet over kluisjes beschikt, heeft op dit moment geen behoefte aan deze veiligheidsmaatregel. Op één school wordt diefstal aangepakt door de schoolregel om geen kostbare zaken mee te nemen naar school. Kluisjes worden volgens de school op deze wijze overbodig gemaakt.

Opbergen kostbare schooleigendommen

Bijna tweederde van de scholen bergt de waardevolle schooleigendommen op in een kluis. Het gaat daarbij niet alleen om geld maar in sommige gevallen ook om essentiële computeronderdelen. Een school geeft aan het computerlokaal zelf tot een soort kluis omgebouwd te hebben. Eenvijfde van de scholen die hun kostbare eigendommen niet opbergen meent dat dit wel nuttig zou zijn.

Afsluitbare fietsenstalling en parkeerplaats

Ongeveer 40% van de scholen beschikt over een afsluitbare fietsenstalling. Het betreft hier vaak faciliteiten die alleen voor het personeel beschikbaar zijn. De ervaringen zijn erg goed; diefstal wordt in sterke mate teruggedrongen. Van de scholen die geen afsluitbare fietsenstalling hebben, lijkt het ruim een kwart van de respondenten wel nuttig deze in gebruik te nemen. Op sommige scholen ontbreekt overigens iedere noodzaak voor de stalling van fietsen. Een lid van de schoolleiding van een basisschool verklaarde bijvoorbeeld waarom er op hun school geen behoefte is aan een afsluitbare fietsenstalling:

"Onze kinderen komen nooit op de fiets want ze hebben niet leren fietsen." Vrijwel geen enkele school heeft een afsluitbare of bewaakte parkeerplaats; de behoefte aan dergelijke faciliteiten is ook erg gering.

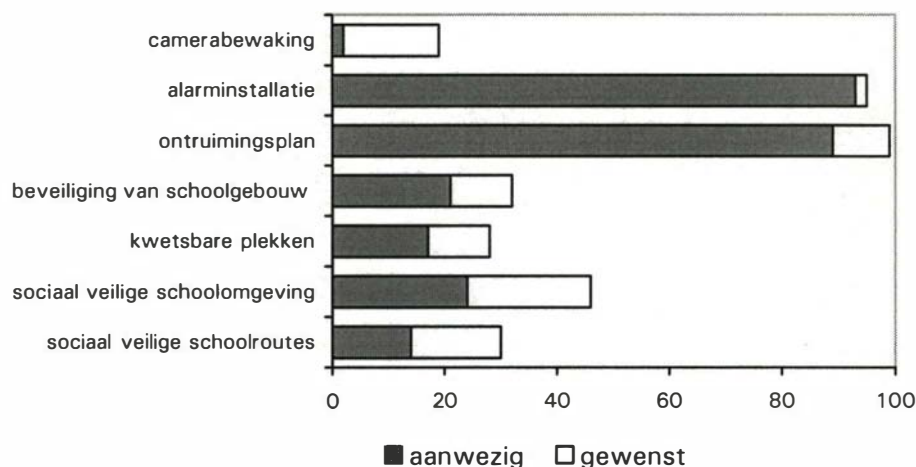
Controle op wapenbezit

Er vindt op de basisscholen in Den Haag niet of nauwelijks controle op wapenbezit plaats. Van de onderzochte scholen houdt geen enkele structureel toezicht op het bezit van wapens. Een school lijkt het wel nuttig deze veiligheidsmaatregel in te voeren. In de enkele gevallen dat een leerling een wapen meebrengt, wordt de schoolleiding of leerkracht snel op de hoogte gebracht door andere leerlingen. In de meeste gevallen betreft het overigens aardappelschilmesjes of zakmesjes.

Toegangscontrole

Bij ruim een derde van de onderzochte basisscholen vindt toegangscontrole plaats om (on)gewenste bezoekers te weren. Over het algemeen wordt deze veiligheidsmaatregel zeer positief gewaardeerd en leidt ertoe dat ongewenst bezoek drastisch teruggedrongen wordt. De toegangscontrole bestaat meestal uit een afgesloten voordeur die door de conciërge na bellen geopend wordt. Een achtste van de scholen die deze veiligheidsmaatregel niet getroffen hebben, lijkt het wel nuttig dit in de toekomst te doen. De overgrote meerderheid van de scholen die deze maatregel niet getroffen heeft, is tevreden over de huidige veiligheidsmaatregelen met betrekking tot ongewenst bezoek.

Grafiek 3.4b Fysieke inrichting en veiligheid (percentages)

Camerabewaking

Uit grafiek 3.4b blijkt dat camerabewaking slechts zeer sporadisch wordt toegepast. De twee scholen uit de steekproef die over een dergelijke maatregel beschikken zijn er overigens tevreden mee. De 80 scholen zonder cameratoezicht geven over het algemeen aan dat er weinig behoefte is aan invoering van dergelijke bewaking. Bijna een vijfde meent dat deze maatregel nuttig zou kunnen zijn voor de veiligheidssituatie op de eigen school.

Alarminstallatie

Een alarminstallatie is op bijna alle Haagse basisscholen aanwezig: 93% van de respondenten beschikt hierover. Men is over het algemeen heel tevreden met deze veiligheidsmaatregel. Het aantal inbraken is beduidend afgenomen en het algemeen veiligheidsgevoel is aanzienlijk verbeterd door uitblijvende incidenten. Een enkele school is echter niet tevreden. Als knelpunt wordt dan bijvoorbeeld het late optreden van het beveiligingsbedrijf genoemd waardoor inbraak alsnog plaats vindt. In veel gevallen hebben de scholen overigens ook te maken met frequent vals alarm.

Van de zes scholen in de onderzoekspopulatie die niet beschikken over een alarminstallatie lijkt het twee scholen wel nuttig dat deze veiligheidsmaatregel er komt.

Ontruimingsplan

De meeste scholen binnen dit onderzoek beschikken over een ontruimingsplan (89%). Opvallend is hier het grote aantal scholen (27%) dat te kennen geeft niet te weten of de maatregel effectief is. Dit hangt samen met het feit dat in veel gevallen niet of weinig geoefend wordt met het ontruimingsplan. Ook geeft een aantal scholen aan dat de huidige maatregel niet effectief is en aangepast moet worden aan de huidige situatie. Van de negen scholen die niet beschikken over een ontruimingsplan lijkt het acht scholen nuttig om deze maatregel wel te treffen.

Beveiliging van schoolgebouw

Specifieke fysieke beveiligingsmaatregelen aan deuren en ramen zijn bij een beperkt aantal scholen genomen. Eenvijfde van de onderzoekspopulatie heeft de fysieke beveiliging recent verbeterd. Hierbij betreft het in een aantal gevallen het plaatsen van een schoolhek rond het gebouw. Met name deze maatregel wordt als effectief beschouwd en leidt tot een sterke afname van

vandalisme aan het schoolgebouw. Een aantal andere scholen is overgegaan tot het plaatsen van (afneembare) tralies voor de ramen ter voorkoming van inbraak: ook hiermee zijn de ervaringen meestal goed.

Aanpassing kwetsbare of onoverzichtelijke plekken

Een beperkt aantal scholen heeft maatregelen getroffen ter verbetering van kwetsbare en onoverzichtelijke plekken op school. Het betreft hier 17% van de scholen in de onderzoekspopulatie. Met name scholen gehuisvest in oude gebouwen zien zich genoodzaakt tot het nemen van deze maatregelen omdat het gebouw deels niet voldoet aan de hedendaagse veiligheidseisen. In een klein aantal gevallen heeft men extra verlichting geplaatst om vandalisme tegen te gaan. Van de scholen die dergelijke maatregelen niet getroffen hebben blijkt 13% deze fysieke aanpassingen in de toekomst wel nuttig te achten.

Sociaal veilige schoolomgeving

Het aantal initiatieven dat ondernomen is om de schoolomgeving sociaal veilig te maken is relatief beperkt. Een kwart van de scholen in de onderzoekspopulatie heeft dergelijke maatregelen getroffen. Het gaat hierbij dan vaak om samenwerkingsvormen met de politie of buurtbewoners. Deze zien toe op het gebeuren rond school buiten de schooltijden en waarschuwen medewerkers of politie bij ongeregelde heden. Van de scholen die geen maatregelen hebben getroffen lijkt het 29% nuttig initiatieven te ondernemen die de schoolomgeving sociaal veiliger moeten maken.

Sociaal veilige schoolroutes

Het aantal scholen dat maatregelen neemt om de routes van en naar school te verbeteren is 14%. Opvallend is dat een kwart van deze scholen aangeeft dat deze maatregelen niet effectief zijn. Van de scholen die dergelijke maatregelen niet getroffen hebben meent een vijfde dat dergelijke initiatieven wel nuttig zouden kunnen zijn.

3.3 Problemen en maatregelen samengevat

Samengevat blijkt uit de resultaten van de schriftelijke enquête dat de veiligheidsproblematiek op basisscholen in Den Haag relatief gering is. Bijna een derde van de scholen geeft aan helemaal geen veiligheidsproblemen te hebben. Aandachtspunten die worden genoemd hebben veelal betrekking op verkeersveiligheid en gewenste aanpassingen aan het schoolgebouw. In mindere mate (11%) wordt vandalisme als veiligheidsprobleem genoemd. Daarnaast wordt door 6% van de scholen 'ongewenst gedrag' als probleem bestempeld. Het gaat dan om zaken als gedrag van ouders, pesten en rondhangende jongeren in de buurt.

De 'top tien' van reeds genomen maatregelen is:

- vertrouwenspersoon (89 - 97%)
- schoolregels (89 - 97%)
- alarminstallatie (89 - 97%)
- ontruimingsplan (89 - 97%)
- normen- en waardentrainingen (60 - 75%)
- toezicht (60 - 75%)
- opbergen schooleigendommen (60 - 75%)
- meldpunt voor incidenten (60 - 75%)
- veiligheidstraining personeel (30 - 50%)
- fietsenstalling (30 - 50%)

Daarbij moet worden aangetekend dat de nummer één maatregel een verplichting is: de scholen geven aan dat de vertrouwenspersonen er weliswaar zijn, maar dat deze maatregel niet altijd naar behoren functioneert. De vraag is of dat verklaard moet worden vanuit een geringe behoefte aan een vertrouwenspersoon of door onbekendheid met het bestaan van een vertrouwenspersoon bij betrokkenen. Eenzelfde opmerking kan gemaakt worden bij het ontruimingsplan: hoewel het op bijna elke school formeel aanwezig is, wordt het zelden geoefend en/of geactualiseerd.

In de praktijk worden de schoolregels door de scholen in het onderzoek als belangrijkste en meest effectieve maatregel beschouwd.

Wensen en behoeften

Gevraagd naar de behoefte aan (nog ontbrekende) maatregelen wordt geen enkele maatregel door meer dan een kwart van de verschillende scholen gewenst. De top vijf luidt als volgt:

Top 5 Gewenste maatregelen

- 1 Procedure voor opvang van slachtoffers;
- 2 Registratie van klachten/incidenten door leerlingen en leerkrachten;
- 3 Procedure voor de aanpak van daders;
- 4 Veiligheidstraining personeel;
- 5 Sociaal veilige schoolomgeving.

Indien wordt bekeken hoe tevreden de scholen die deze maatregelen reeds hebben getroffen zijn, wordt duidelijk dat de klachtenprocedure en de aanpak voor een sociaal veilige schoolomgeving door een forse minderheid in de praktijk als nuttig worden ervaren.

3.4 Maatregelen 'Werken aan Veiligheid' op basisscholen in Den Haag

In samenwerking met Werken Aan Veiligheid (WaV) zijn middelbare scholen in Den Haag gestart met het ontwikkelen van een aantal initiatieven die de veiligheidssituatie op scholen in het voortgezet onderwijs moeten verbeteren. Deze initiatieven zijn thematisch onder te verdelen in:

- veiligheidsbeleid in veiligheidsplannen gericht op preventie
- integrale aanpak onveiligheid door aanpak van normoverschrijdend gedrag en strafbare feiten in en rond school.
- educatieve programma's

De volgende educatieve programma's zijn momenteel binnen beschikbaar:

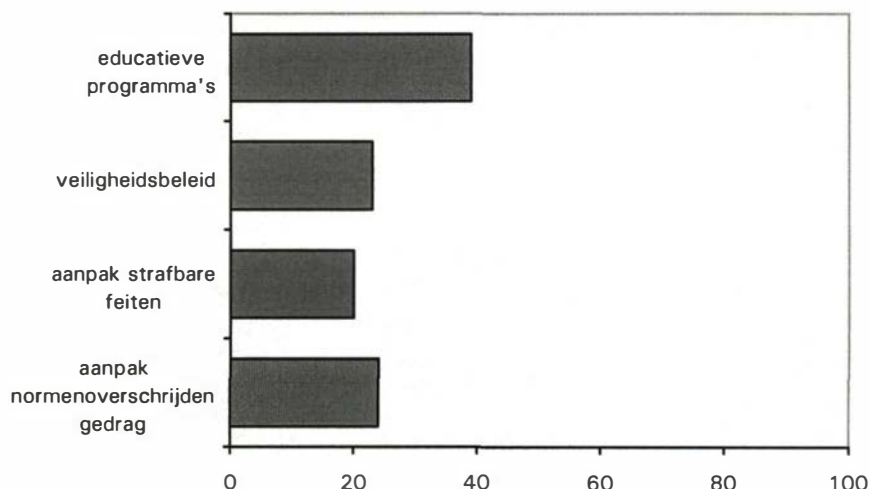
- het aanbod van Halt Haaglanden genaamd 'Halt op school';
- 'Politie op school'
- het door de politie en Halt samen uitgevoerde 'Oud en Nieuw'
- 'De gevolgen van agressie', die door de Nederlandse Spoorwegen wordt verzorgd.

Daarnaast is Werken aan Veiligheid van zins om begeleiding bij het opstellen van een veiligheidsplan te bieden. Samen met de scholen wordt dan tijdens de ontwikkelfase in kaart gebracht wat de school nodig heeft om een veiligheidsplan op maat vast te stellen. Om scholen te motiveren meer te doen aan de veiligheid op school, zullen ook criteria voor een veiligheidsvignet worden opgesteld.

Bij de aanpak van strafbaar gedrag wordt ernaar gestreefd om door betere coördinatie tussen scholen, politie, Halt en justitie strafbaar gedrag op school snel en consequent te bestraffen. Bij de aanpak van normoverschrijdend gedrag zullen voorstellen worden gedaan voor verbetering van schoolreglement, draagvlak en betrokkenheid voor het reglement, handhaving en klachtafhandeling en zullen nieuwe manieren van sanctioneren worden geformuleerd.

In de schriftelijke enquête is de verschillende scholen gevraagd wat de eventuele behoefte en/of wenselijkheid van de voorgestelde maatregelen in het kader van Werken aan Veiligheid is. Grafiek 2.5 geeft een overzicht.

Grafiek 3.5 Behoefte WaV-instrumenten (percentages)

Uit de grafiek is op te maken dat de educatieve programma's, als aanvulling op huidige veiligheidsmaatregelen, het meest interessant worden gevonden door de deelnemende scholen. De ontwikkeling van een specifiek veiligheidsbeleid wordt door 23% van de ondervraagde scholen als interessant bestempeld, terwijl een structurele aanpak van strafbare feiten binnen en rond de school door bijna 20% van de scholen als nuttig wordt ervaren. Een heldere aanpak van normoverschrijdend gedrag, lijkt bijna een kwart van de scholen zinvol.

4 Dieptescan: problemen op de pilotscholen

In aanvulling op de stedelijke inventarisatie op alle Haagse basisscholen is - zoals eerder al aangegeven - een dieptescan uitgevoerd op twee (beoogde) pilotscholen. Doel daarvan was meer inzicht te verkrijgen in de specifieke aard van veiligheidsproblemen op deze basisscholen in het bijzonder en daarmee tevens een indruk van de problematiek op basisscholen in Den Haag in het algemeen. Om aan dit laatste doel zoveel mogelijk tegemoet te komen, zijn twee zeer verschillende scholen gekozen, welke in de volgende paragraaf worden beschreven op een aantal algemene kenmerken. Daarbij zijn de scholen geanonimiseerd tot school A en school B.

Het onderzoek op de pilotscholen bestond uit een selfreport onderzoek onder de leerlingen van groep 7 en 8 van de scholen en interviews met de schoolleiding en enkele leerkrachten. In totaal werd de selfreport vragenlijst ingevuld door 69⁴ leerlingen en werden 16 leerkrachten en leerkrachten geïnterviewd.

Daarbij werd ingegaan op de aard en omvang van strafbaar gedrag, de aard en omvang van sociaal ongewenst gedrag en (on)veiligheidsgevoelens in en om de scholen.

4.1 Kenmerken pilotscholen

Om kort een kenschets van de twee onderzochte scholen te geven zijn een aantal kenmerken opgevraagd. Er is onder andere gebruik gemaakt van de wegingsfactoren waarop de overheidsbijdrage per kind wordt vastgesteld.

Tabel 4.1 Kenmerken pilotscholen

	A	B
aantal scholieren	116	520
percentage autochtone risicoleerlingen ⁵	21	8
percentage allochtone risicoleerlingen ⁶	31	88
schatting percentage leerlingen van buiten de buurt	10	2
gemiddelde Cito-toetsscore	533	524
ongeoorloofd verzuim de laatste maand	niet	niet

Het meest in het oog springende verschil tussen de twee scholen is het aantal leerlingen. School B is vijf maal zo groot als school A. Ook heeft de eerste school veel meer te maken met (allochtone) risicoleerlingen. Dat de leerlingen op deze school moeilijker leren is duidelijk op te maken uit de lagere gemiddelde CITO-score. Beide scholen zijn buurtscholen, waar dus vooral leerlingen uit de buurt zelf komen.

- Noot 4 Met een dergelijke omvang van de steekproef is het eigenlijk niet mogelijk een en ander in percentages uit te drukken – één procent is immers nog niet eens één kind. In het vervolg van dit rapport is dat echter wél gedaan, mede om een vergelijking met het eerder genoemde Amsterdamse onderzoek te kunnen maken waar ruim 500 kinderen hebben meegewerkt.
- Noot 5 Nederlandse leerlingen van ouders met vbo-niveau of lager, van wie degene met het hoogste inkomen geen inkomen uit arbeid heeft.
- Noot 6 CuMi-leerlingen (Culturele Minderheden) van wie de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben.

4.2 Zelfreport: dader- en slachtofferschap van strafbare feiten

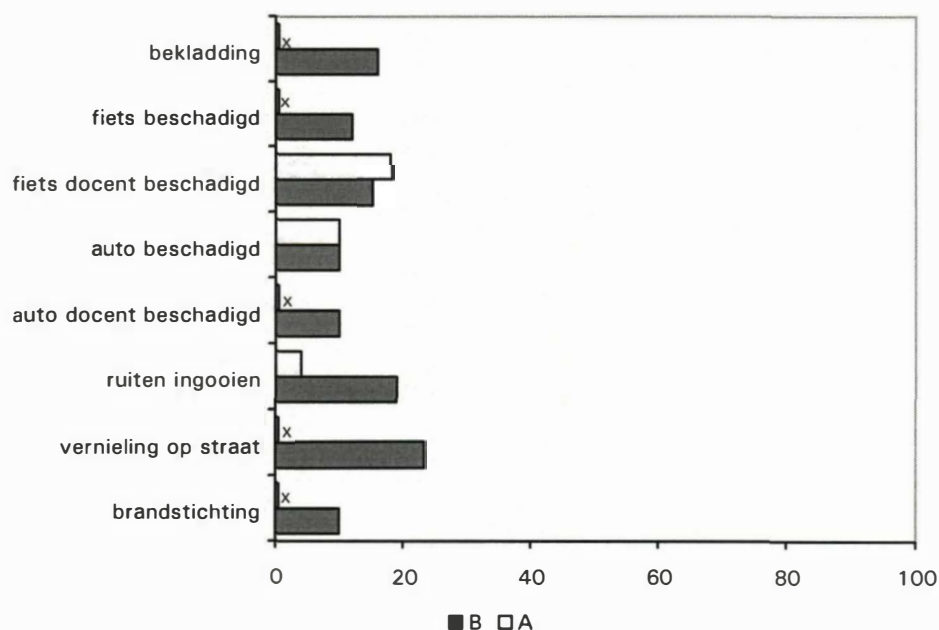
Het eerste deel van het zelfreport onderzoek onder de leerlingen van de twee pilotscholen had betrekking op strafbaar gedrag. De leerlingen zijn gevraagd of ze vorig schooljaar een strafbaar feit hebben gepleegd of er slachtoffer van zijn geworden. Bovendien is gevraagd hoe vaak dat in één schooljaar is gebeurd. Daarbij is specifiek gevraagd naar de feiten vandalisme, diefstal en het gebruik van geweld. Daarnaast is er gevraagd naar politiecontacten. Deze items komen achtereenvolgens aan de orde.

4.2.1 Vandalisme

Daderschap vandalisme

Aan de leerlingen is gevraagd om van een aantal vormen van vandalisme aan te geven of zij zich eraan schuldig hebben gemaakt. Grafiek 4.1 geeft een overzicht.

Grafiek 4.1 Daderschap vandalisme leerlingen per school (in percentages)

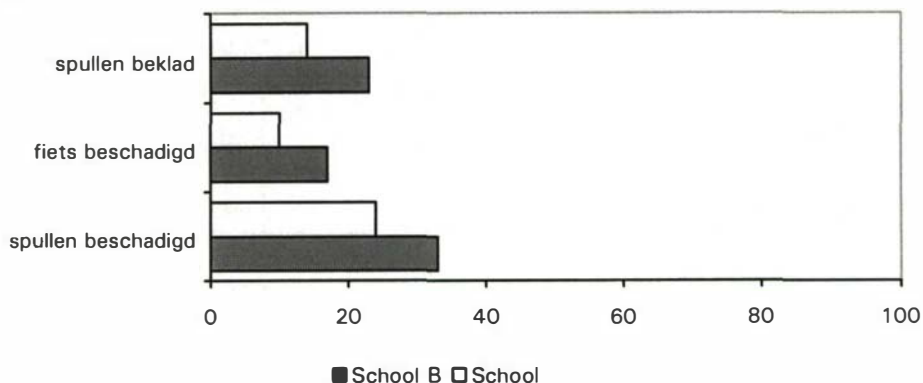
Uit de grafiek wordt duidelijk dat dingen vernielen op straat (straatmeubilair) de meest voorkomende vorm van vandalisme is onder de kinderen. Ook van het ingooien van ruiten en bekladding geeft ongeveer een vijfde van de kinderen aan zich er vorig jaar schuldig aan te hebben gemaakt. Zeer opvallend is dat met name leerlingen van school B toegeven dat zij vorig schooljaar één of meerdere feiten te hebben gepleegd. Daarbij moet aangetekend worden dat uit de cijfers blijkt dat slechts een gering percentage van de kinderen zich *vaker* schuldig maakt aan vandalisme. Een en ander komt overigens overeen met de cijfers die in 1997 zijn gevonden in Amsterdam⁷

Noot 7 Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Veilig op de basisschool?, Amsterdam, 1997.

Slachtofferschap vandalisme

Aan de leerlingen op de twee basisscholen is gevraagd of zij in het voorgaande jaar ook slachtoffer zijn geweest van vandalisme. Grafiek 3.2 geeft een overzicht.

Grafiek 4.2 Slachtofferschap leerlingen vandalisme per school (percentages)

Opvallend is dat de slachtoffercijfers van vandalisme beduidend hoger liggen dan de daderschapcijfers. Met name het beschadigen van spullen is iets dat een groot deel van de kinderen vorig jaar is overkomen (ongeveer 30%). Ook dit is consistent met de gevonden cijfers in Amsterdam. Daar bleek uit de opmerkingen van de kinderen dat dit verschil – in ieder geval voor een deel – verklaard kan worden uit het feit dat de kinderen niet altijd juist inschatten of spullen expres of per ongeluk kapot worden gemaakt. Het is daardoor waarschijnlijk dat ook spullen die kapot zijn gegaan bij bijvoorbeeld stoeipartijen door de kinderen zijn genoemd.

Leerkrachten en schoolleiding

Gevraagd naar de zes onderscheiden vormen van vandalisme wordt door de leerkrachten van de scholen aangegeven dat bekladding geen frequent voorkomend verschijnsel is: op beide scholen menen vijf van de acht leerkrachten dat deze daad van vandalisme nooit wordt gepleegd. Vernieling van fietsen wordt door een groter aantal leerkrachten gesignaleerd, hoewel de schoolleiding van beide scholen meent dat dit zelden voorkomt.

Vernieling van auto's wordt door leerkrachten van de school B het meest gemeld. Vijf van de acht leerkrachten menen dat deze vorm van vandalisme in het nieuwe gebouw enkele malen heeft plaats gevonden. Ook de schoolleiding geeft aan dat dit soms voorkomt. Op school A menen vier van de acht leerkrachten dat er in het afgelopen schooljaar nooit een auto is beschadigd, de directeur stelt dat dit helemaal niet is voorgekomen.

Op het gebied van vernieling van schoolspullen bestaan grote verschillen tussen de scholen. Op de school B menen zeven van de acht leerkrachten dat de schoolspullen soms worden vernield. De schoolleiding geeft zelfs aan dat dit vaak gebeurt. Op school A daarentegen melden vijf van de acht leerkrachten dat dergelijke vernielingen (bijna) niet plaats vinden. De directeur stelt dat het afgelopen schooljaar geen schoolspullen zijn vernield.

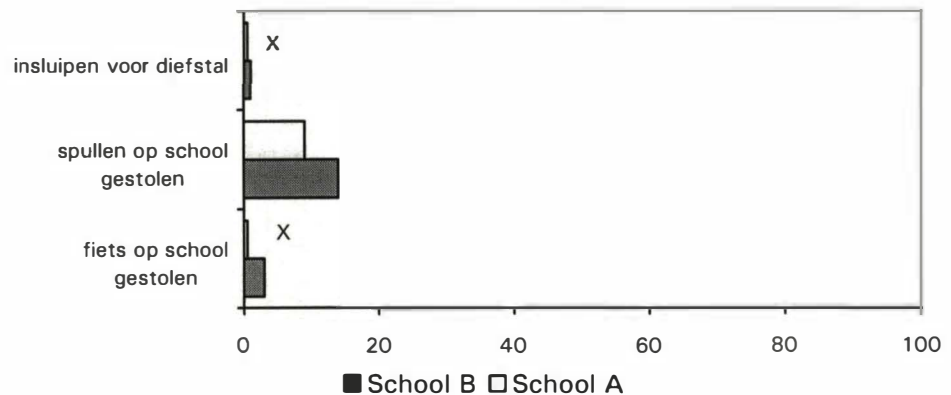
Vernielingen op straat worden door leerkrachten een enkele maal gemeld, terwijl de beide schoolleidingen menen dat dit (rondom) de school niet is gebeurd in het vorige schooljaar.

4.2.2 Diefstal

Daderschap diefstal

Omdat binnen dit onderzoek de aandacht gericht is op de veiligheidssituatie op school, is aan de leerlingen alleen gevraagd naar diefstallen die zij binnen de school zelf hebben begaan. Eventuele winkeldiefstallen en andere vergrijpen buiten de school zijn buiten beschouwing gelaten.

Grafiek 3.3 Daderschap diefstal per school (in percentages)

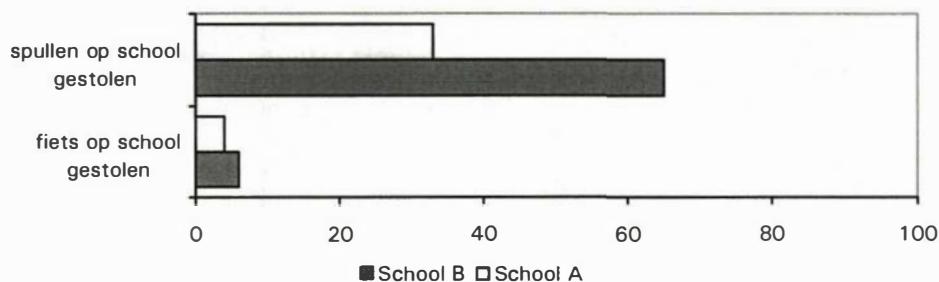
Uit de grafiek blijkt dat het aantal leerlingen dat op of rond school iets heeft gestolen, klein is. In totaal geven negen kinderen aan vorig jaar iets op school gestolen te hebben. Van de andere delicten hebben nog minder leerlingen aangegeven zich hieraan schuldig gemaakt te hebben.

Gezien het relatief lage aantal daders ten opzichte van het aantal slachtoffers van diefstal moet er rekening mee worden gehouden dat een deel van de vermiste goederen niet (bewust) gestolen is. Een leerkracht maakte er ook melding van dat sommige gestolen geachte goederen gewoon kwijt bleken te zijn.

Slachtofferschap diefstal

Duidelijk is een aanzienlijk deel van de leerlingen slachtoffer is van diefstal: ongeveer de helft van de leerlingen is door diefstal persoonlijke eigendommen kwijtgeraakt. Het aantal kinderen dat onverwachts zonder fiets naar huis moest in het voorgaande schooljaar beperkte zich voor beide scholen tot een enkele gevallen.

Grafiek 4.4 Slachtofferschap diefstal per school (in percentages)

Deze cijfers zijn consistent met de resultaten in Amsterdam, waar 54% van de leerlingen slachtoffer is van diefstal.

Leerkrachten en schoolleiding

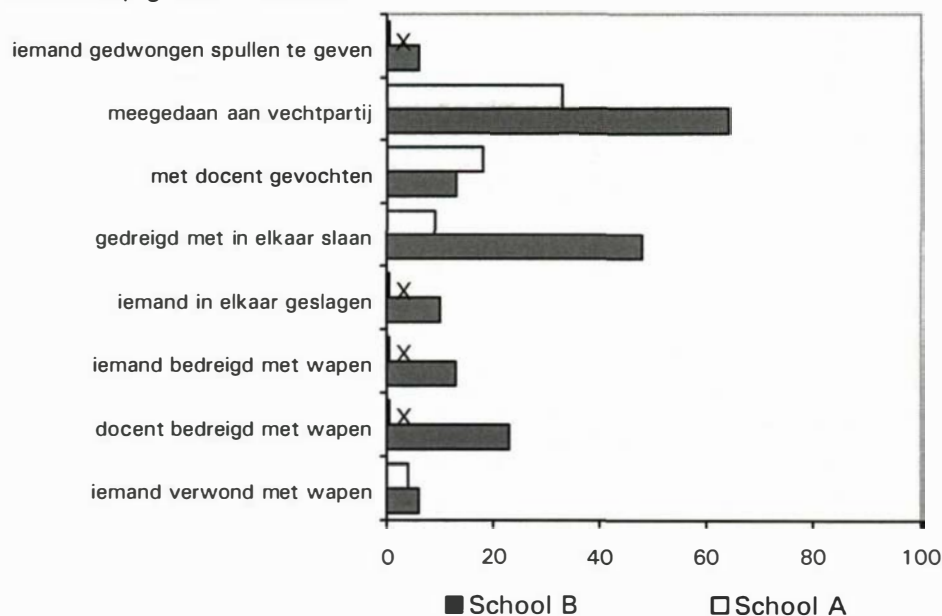
Diefstal wordt door de leerkrachten van beide scholen gemeld. Op school B menen vier van de acht leerkrachten dat dit type vermogensdelict vaak plaats vindt. Op school A meent één leerkracht dat er vaak gestolen wordt. Het gaat bij de diefstallen zowel om schoolspullen als om spullen van de leerkracht of de kinderen zelf. De beide schoolleidingen zijn van mening dat diefstal zelden plaatsvindt.

4.2.3 Geweld en agressie

Daderschap geweldsdelicten

Geweld en agressie op basisscholen kent vele verschijningsvormen. In de vragenlijst is dan ook ruim aandacht besteed aan zowel dader- als slachtofferschap van leerlingen bij dit item. In grafiek 4.5 worden de resultaten gepresenteerd

Grafiek 3.5 Daderschap geweldsdelicten

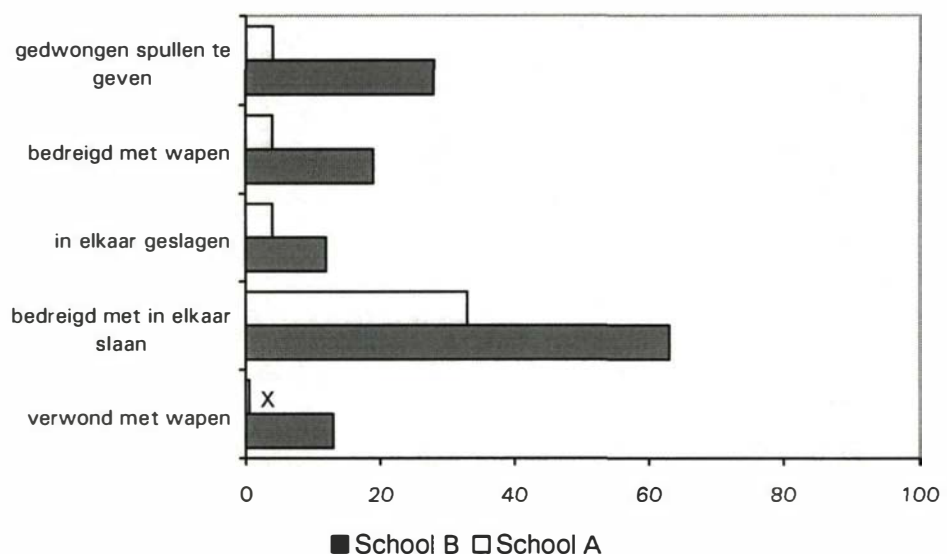
De meest voorkomende vorm van geweld op de twee basisscholen in dit onderzoek is vechten: meer dan de helft van de kinderen heeft vorig schooljaar meegedaan aan een vechtpartij. Daarnaast wordt het dreigen met in elkaar slaan door de leerlingen veel genoemd. In de praktijk voegt echter een aanzienlijke kleiner deel van de leerlingen de daad bij het woord en gaat over tot fysieke geweldpleging. Op school A geeft namelijk geen enkele leerling aan iemand mishandeld te hebben, op school B ca. 10%.

Ongeveer een tiende deel van de leerlingen op school B zegt dat zij in het voorgaande jaar bedreigd heeft met wapens. Bovendien geven drie leerlingen aan ook met een wapen iemand verwond te hebben. Eén leerling meldde dat hij of zij een leerkracht verwond heeft. Op school A zijn geen delicten met wapens gemeld.

Slachtofferschap geweldsdelicten

Uit grafiek 3.6 valt op te maken dat veel leerlingen slachtoffer worden van geweldsdelicten. Ruim de helft van de ondervraagde leerlingen is weleens bedreigd met in elkaar geslagen worden. De vraag is overigens wel hoe ernstig de bedreigingen zijn: in het Amsterdamse onderzoek bleek dat deze bedreigingen vaak niet serieus bedoeld zijn, én derhalve ook niet serieus worden genomen. Het grote percentage kinderen dat dader of slachtoffer hiervan is, duidt er echter wel op dat de wijze waarop de kinderen met elkaar omgaan ruw is.

Grafiek 4.6 Slachtofferschap geweldsdelicten (in procenten)

Bij de overige delicten zijn er trouwens opvallende verschillen tussen de twee scholen: op school B geeft meer dan eenderde van de leerlingen aan dat zij in het voorgaande jaar gedwongen zijn persoonlijke eigendommen af te staan. Een vijfde van de leerlingen meldt bovendien dat zij een of meer keren bedreigd zijn met een wapen. Verontrustend is het feit dat zes leerlingen van deze school aangeven dat zij een of meer keren verwond zijn door een wapen (dit zou ook een stok kunnen zijn). Op school B liggen deze percentages beduidend lager.

Leerkrachten en schoolleiding

Het veel gemelde slachtofferschap onder de leerlingen is niet terug te vinden in de antwoorden van de leerkrachten. Uit de gesprekken met de leerkrachten en schoolleiding ontstaat de indruk dat deze slecht op de hoogte zijn van de mate waarin kinderen te maken hebben met bedreiging en geweld.

Dit komt sterk overeen met de resultaten in Amsterdam waar ook bleek dat veel agressie en geweld min of meer onzichtbaar is voor de leerkrachten.

De leerkrachten van beide basisscholen is gevraagd naar hun persoonlijke ervaringen op het gebied van geweld en agressie in en nabij de school. De leerkrachten van beide scholen geven aan dat zij in het voorgaande jaar geen slachtoffer zijn geworden van geweld en agressie in en om de school.

Twee leerkrachten van school B melden wel dat in de omgeving van het schoolgebouw soms mensen op straat worden lastiggevallen.

Bovendien geeft één respondent van deze school te kennen dat de overlast frequent is. De schoolleiding zegt dat dit bijna nooit voorkomt. Alle respondenten van de school A, inclusief directeur, zeggen dat (bijna) nooit mensen op straat worden lastiggevallen.

4.2.4 Politiecontacten

Op de vraag of de leerlingen vorig schooljaar wel eens bij de politie moesten komen voor iets dat ze gedaan hadden, antwoordt op beide scholen ongeveer 10% van de leerlingen bevestigend. In de meeste gevallen was dit contact eenmalig. De redenen voor politiecontact zijn zeer divers en variëren van diefstal tot geweldpleging.

4.2.5 Samenvattend

De resultaten van deze paragraaf overziend, kan geconstateerd worden dat de meest voorkomende vormen van crimineel gedrag op de twee onderzochte basisscholen op het gebied van agressie en geweld liggen. Hoewel het daarbij – vaak – om minder ernstige vormen van geweld gaat zoals vechtpartijen en dreigen met slaan, lijkt er een tendens van ruw met elkaar omgaan te bestaan.

Op straat dingen vernielen is de meest voorkomende vorm van vandalisme onder de leerlingen van de twee scholen. Wat diefstal betreft, zijn er weinig leerlingen die zich hier schuldig aan hebben gemaakt. Fietsen stelen en insluipen in de school komen zelfs nagenoeg niet voor.

Zowel selfreportgegevens van de leerlingen als de meningen van leerkrachten en schoolleiding komen in grote mate overeen met de resultaten van het onderzoek in Amsterdam. Wel lijkt het erop dat school B in een aantal gevallen aan de hoge kant scoort: wellicht dat het grote aantal leerlingen op deze school daarin een rol speelt. Het is immers voorstelbaar dat er minder zicht is op alledaagse voorvallen dan op een kleine school.

4.3 Sociaal ongewenst gedrag

Naast daadwerkelijk crimineel gedrag van leerlingen kan ook sociaal ongewenst gedrag de veiligheidssituatie op de basisscholen beïnvloeden. Onder

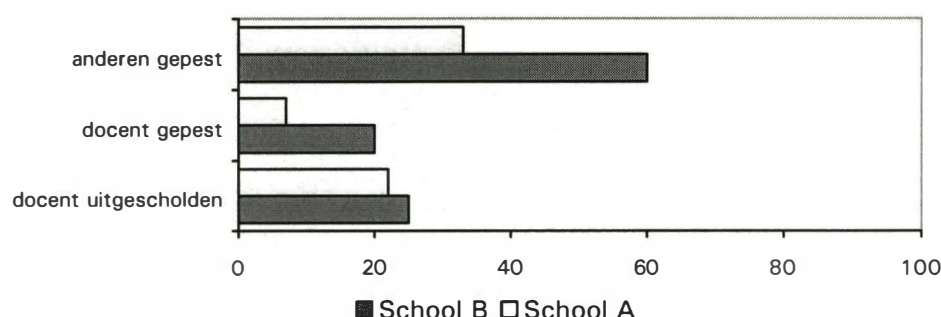
sociaal ongewenst gedrag worden zaken als pesten, spijbelen en het gebruik van genotsmiddelen, zoals alcohol, sigaretten en drugs verstaan. Onder de leerkrachten en leerlingen is geïnventariseerd in hoeverre sociaal ongewenst gedrag voorkomt.

4.3.1 Pesten en treiteren

Daderschap pesten en treiteren

Grafiek 4.7 geeft een overzicht van pest- en treitergedrag. In de vragen die gesteld zijn aan de leerlingen is overigens duidelijk gemaakt dat het echt om pesten gaat, en dus niet om plagen. Ook dan geeft nog meer dan de helft van de leerlingen aan iemand in het voorgaande jaar gepest te hebben. Bovendien heeft bijna een kwart van de leerlingen wel eens een leerkracht uitgescholden of gepest.

Grafiek 4.7 Daderschap pesten en treiteren

Opvallend is dat het in de meeste gevallen gaat om leerlingen die vaker dan één keer gepest hebben.

Maar liefst driekwart van de bevroagde leerlingen op school B geeft aan vorig schooljaar gepest te zijn, waarvan eenderde heel vaak. Op school A geeft in totaal eenderde van de kinderen aan gepest te zijn, waarvan één kind heel vaak. Het gemiddelde van alle leerlingen is (weer) vergelijkbaar met de resultaten in Amsterdam: daar geeft 60% van de leerlingen aan gepest te zijn.

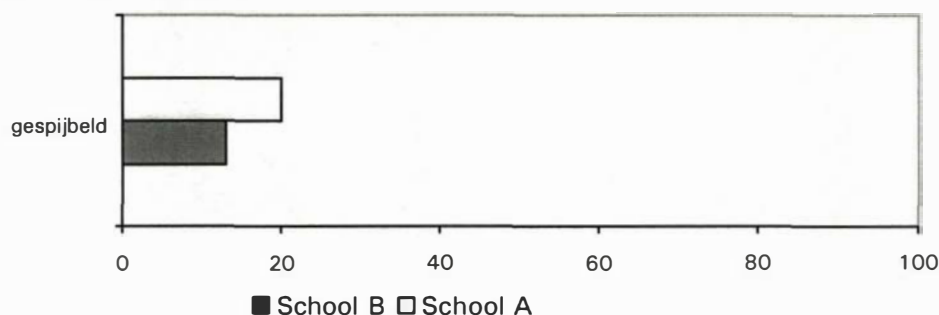
Leerkrachten en schoolleiding

Leerkrachten en schoolleiding op de scholen geven aan niet of nauwelijks gepest of uitgescholden te worden door leerlingen. Slechts één leerkracht geeft aan gepest of uitgescholden te zijn. Deze leerkracht was meerdere malen door ouders de huid vol gescholden en één maal door een leerling.

4.3.2 Spijbelen

Spijbelen neemt op de twee basisscholen geen grote vormen aan. De overgrote meerderheid van de leerlingen van beide scholen geeft aan in het vorige jaar niet gespijbeld te hebben.

Grafiek 4.8 Daderschap spijbelen

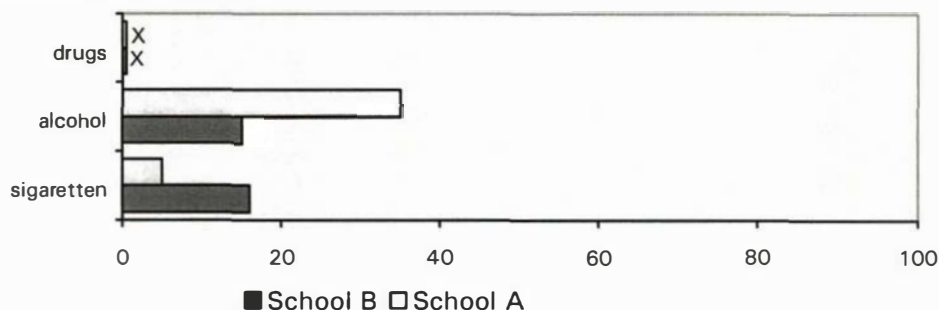

Van de twee scholen blijkt op school A nog het meest verzuimd te worden zonder toestemming van ouders of leerkrachten; ongeveer een vijfde van de leerlingen in het onderzoek van deze school geeft aan in het voorgaande jaar gespijbeld te hebben. Overigens blijkt het bij nadere beschouwing in de meeste gevallen om een eenmalige actie te gaan.

4.3.3 Gebruik genotmiddelen

Op school B geven acht van de 48 leerlingen aan het genot van sigaretten gesmaakt te hebben; twee daarvan deden dit vaker. Op school A melden twee van de 21 leerlingen het gebruik van sigaretten; een daarvan rookt volgens eigen zeggen frequent.

Grafiek 4.9 Gebruik genotmiddelen

Het gebruik van alcohol is op beide scholen eveneens laag. Ongeveer een-tiende van de leerlingen heeft in het voorgaande jaar eenmaal alcohol gedronken. Het is echter niet ondenkbaar dat deze consumptie bestond uit het nuttigen van champagne op 31 december of het nuttigen van drank bij bepaalde rituelen van religie. Het gebruik van drugs werd op geen van beide scholen geregistreerd.

4.3.4 Samenvattend

Op basis van bovenstaande kan – net als in Amsterdam – geconcludeerd worden dat sociaal ongewenst gedrag binnen de twee basisscholen met name betrekking heeft op de omgang met medeleerlingen en leerkrachten.

Pesten en treiteren komt veel voor. Ander ongewenst gedrag als spijbelen, roken en gebruik van alcohol en drugs komt meer incidenteel voor.

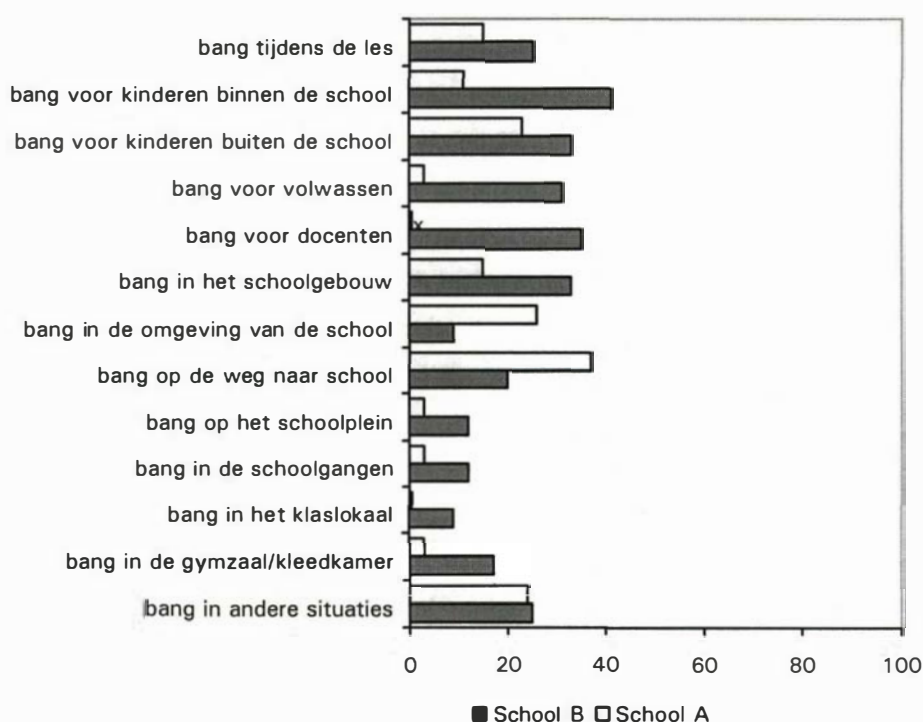
4.4 Onveiligheidsgevoelens

In de voorgaande paragrafen zijn de resultaten gerapporteerd van de vragen naar dader- en slachtofferschap van zowel strafbare feiten als sociaal ongewenst gedrag. Op deze manier is de objectieve veiligheidssituatie op de twee basisscholen in kaart gebracht. Naast de feitelijke situatie is echter de subjectieve ervaring van de kinderen en leerkrachten van groot belang. Om deze reden zijn in de enquête ook vragen opgenomen over situaties of plaatsen die de kinderen eng zouden kunnen vinden.

4.4.1 Onveiligheidsgevoelens van leerlingen

In de vragenlijst worden twaalf verschillende situaties en plaatsen genoemd die kinderen eng kunnen vinden of waar ze bang voor kunnen zijn. De leerlingen is gevraagd aan te geven of ze nooit, soms of (heel) vaak bang zijn in deze situaties of op deze plekken. Onderstaande grafiek geeft een overzicht voor beide scholen.

Grafiek 4.10 Onveiligheidsgevoelens leerlingen

Op school B is het onveiligheidsgevoel in bijna alle onderzochte situaties groter dan op school A. Angst voor andere kinderen op school komt op deze school het meest voor. Ongeveer eenderde van de leerlingen is hier soms bang voor medeleerlingen; op school A betreft het ongeveer een tiende van de ondervraagde kinderen. Eenvijfde van de leerlingen in het onderzoek is soms bang voor kinderen die niet op school zitten; bovendien zijn op school B zes leerlingen hiervoor (heel) vaak bang. Opvallend is verder dat ongeveer

eenderde van de leerlingen school B soms bang is voor de leerkracht; angst voor een leerkracht op school A werd niet geregistreerd. Ongeveer een vijfde van de kinderen geeft verder aan wel eens bang te zijn tijdens de les.

Eenderde van de leerlingen van school A is bang tijdens de reis naar school en schoolomgeving zelf. De leerlingen van school B zijn in deze situaties minder bang. Het klaslokaal, de gangen en het schoolplein worden het minst als bedreigend ervaren.

Het oordeel van kinderen over veiligheid op school

De leerlingen in het onderzoek is gevraagd een rapportcijfer toe te kennen aan de veiligheid op school.

Tabel 4.2 Gemiddeld rapportcijfer veiligheid op school

school	rapportcijfer
School B	7,6
School A	8,6

Het oordeel van de leerlingen over het veiligheidsklimaat op hun school is voor beide scholen dik voldoende.

4.4.2 Onveiligheidsgevoelens leerkrachten

De gevoelens van onveiligheid onder de leerkrachten van de twee pilot-scholen zijn relatief beperkt. Voor de plekken en situaties⁸ waarvan de leerkrachten konden aangeven of zij zich in het voorgaande jaar onveilig voelde, meldde slechts een gering aantal respondenten dat zij bang zijn geweest. Eén leerkracht gaf aan dat hij zich soms in gesprek met ouders onveilig voelde. Vijf leerkrachten voelen zich soms niet veilig wanneer zij alleen zijn in het schoolgebouw. Eén leerkracht geeft aan zich vaak onveilig te voelen op weg naar school; dit gaat dan om verkeersonveiligheid.

4.4.4 Samenvattend

Over het algemeen voelen de kinderen op de twee onderzochte basisscholen zich veilig. Hun oordeel over de veiligheid (gemiddeld 8,1) zegt daarbij voldoende. Het vaakst zijn leerlingen overigens bang voor andere kinderen en voor leerkrachten. Ook de weg van school naar huis zorgt soms voor onveiligheidsgevoelens. Slechts heel weinig kinderen zijn *vaak* bang in en om school. Dit komt overeen met de gevonden resultaten in Amsterdam.

4.5 Conclusie

Op basis van het selfreportonderzoek onder de leerlingen van de twee basisscholen kan geconcludeerd worden dat criminaliteit van de leerlingen zich concentreert op drie gebieden: vandalisme, diefstal en geweld. De meest

Noot 8 De situaties of plekken waarvoor men kan aangeven of men zich onveilig voelt zijn: in de klas, tijdens een gesprek met leerlingen, tijdens gesprek met ouders, in het schoolgebouw wanneer men alleen is, op het terrein van de school wanneer men alleen is, op de route naar school, tijdens buitenschoolse activiteiten, andere situaties.

voorkomende vormen van vandalisme zijn het vernielen van dingen op straat, het bekladden van zaken en het ingooien van ruiten. Bij diefstal gaat het merendeels om het jatten van kleine spullen op school. Het meest voorkomende 'delict' agressie uit zich vooral in vechtpartijen en het dreigen met in elkaar slaan.

Het percentage daders en slachtoffers van pesten is hoog. Aannemelijk is dan ook dat één van de redenen is dat andere kinderen met name oorzaak zijn van onveiligheidsgevoelens bij leerlingen. Hierbij moet aangetekend worden dat de mate waarin de kinderen zich onveilig voelen lijkt mee te vallen: slechts een enkeling geeft aan vaak bang te zijn.

Wel is het zo dat de twee pilotscholen duidelijk verschillen wat de omvang van de problematiek betreft. De ene school is vrij klein met relatief weinig risicoleerlingen waar relatief weinig veiligheidsproblemen zijn. De andere school is juist een erg grote basisschool met veel risicoleerlingen en duidelijk meer veiligheidsproblemen. Veel kinderen hebben te maken met pesterijen, bedreigingen en vechtpartijen. Op school B is ongeveer twee derde van de leerlingen slachtoffer hiervan geworden in het vorige schooljaar. Op school A is ruim eenderde van de leerlingen van deze incidenten slachtoffer geworden.

Om de hoogte van de gevonden percentages te kunnen beoordelen, zijn deze vergeleken met de resultaten van een dergelijk onderzoek dat onder 500 basisschoolleerlingen in Amsterdam is gehouden in 1997.

Uit deze vergelijking blijkt dat de resultaten in grote mate overeenkomen. Net als in Amsterdam kan algemeen de conclusie worden getrokken dat het met de daadwerkelijke criminaliteit en onveiligheid op deze basisscholen wel meevalt. Belangrijkste probleem is de omgang tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leerkrachten. De mate waarin agressie en pesterijen voorkomen, kan enigszins verontrustend worden genoemd.

De meeste leerkrachten en de schoolleiding schatten de omvang van de meeste problemen vrij laag in. Hoewel dit over het algemeen (ongeveer) klopt met wat leerlingen aangeven, is het de vraag of zij zich voldoende realiseren hoeveel van hun leerlingen te maken hebben met pesterijen en vechtpartijen. Zo is het opvallend dat in het vorige hoofdstuk een zogenaamde 'pestaanpak' niet of nauwelijks wordt genoemd als reeds ondernomen of gewenste maatregel, terwijl er wel expliciete belangstelling bestaat voor de aanpak van strafbaar gedrag – wat juist weinig voor blijkt te komen. In het laatste hoofdstuk wordt hierop verder ingegaan.

5 Dieptescan: maatregelen pilotscholen

Zowel in de gesprekken met leerkrachten en schoolleiding als in de enquête onder de leerlingen is gevraagd naar (veiligheids)maatregelen die de scholen reeds treffen en/of maatregelen die de scholen zouden willen treffen. Leerkrachten en schoolleiding is daarbij specifiek gevraagd naar de bespreekbaarheid van incidenten en problemen op school. Bovendien is gevraagd naar de wijze waarop eventuele problemen worden opgepakt en vertaald naar maatregelen. Daarnaast is de mening van betrokkenen gevraagd aangaande de – in de stedelijke enquête genoemde – belangrijkste veiligheidsmaatregelen op de school. Daarbij is ingegaan op de vraag of deze maatregelen voldoende zijn en op de vraag wat er eventueel nog meer gedaan zou kunnen of moeten worden.

De leerlingen is in de enquête gevraagd of ze weten of er maatregelen genomen worden en of ze vinden dat de school genoeg doet om het veilig te maken c.q. houden.

5.1 Bespreekbaarheid

Uit de gesprekken en uit de stedelijke enquête is gebleken dat - om het gevoel van veiligheid op school te behouden - het belangrijk is dat er een achtervang is waar problemen kunnen worden besproken en waar over oplossingen wordt nagedacht. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen een aanspreekpunt voor de leerlingen en een aanspreekpunt voor leerkrachten.

Bespreekbaarheid voor leerlingen

Volgens de respondenten komen leerlingen met problemen het eerst bij hun leerkracht, omdat met deze persoon de sterkste vertrouwensband bestaat. Leerkrachten houden vaak zelf ook in de gaten of er misschien problemen zijn. Aan het gedrag van de kinderen merken ze soms op dat er iets aan de hand is. In zo'n geval neemt de leerkracht zelf het initiatief om de leerling even apart te nemen. Daarnaast worden klassengesprekken gehouden waarin veiligheidsproblemen of het gedrag van leerlingen kunnen worden besproken. Leerlingen worden dan ook gestimuleerd te vertellen wat hun dwars zit. Als de leerkracht dat nodig acht, kan deze met een probleem naar de directeur stappen of een kind naar de directeur sturen. Indien daar aanleiding toe is kan de leerkracht ook leerlingen aanspreken die bij het probleem betrokken zijn. Ook kunnen ouders worden aangesproken door de leerkracht. Vaak wordt dan echter eerst met de schoolleiding overlegd over de te volgen stappen.

De meeste leerkrachten menen dat leerlingen voldoende mogelijkheden hebben om problemen op school te bespreken. Sommigen respondenten melden ook expliciet aan de kinderen dat de ze bij hen moeten komen als ze problemen hebben. Wel vermoeden sommige leerkrachten dat niet alle collega's dit duidelijk vertellen aan de leerlingen. Ook denken ze dat niet alle leerkrachten even open staan voor leerlingen die ergens over willen praten. De meningen verschillen over de vraag of leerlingen wel altijd naar de leerkracht toe komen als er iets is.

Eén leerkracht constateert dat kinderen eerst onderling problemen - zoals een man die kinderen bij een bushalte lastig viel - bespreken. Er zijn ook verschillen hierin tussen kinderen uit de lagere en de hogere groepen. De jongste kinderen zijn nog veel meer geneigd alles te vertellen. Een leerkracht van de school B suggereerde dat het goed zou zijn om nieuwe leerkrachten hierin te begeleiden. Zij zijn vaak erg bezig met de didactische aspecten en nog niet ervaren in het signaleren van problemen van de kinderen.

In de enquête onder leerlingen is gevraagd aan de kinderen of ze het aan een juffrouw of meester kunnen vertellen als er iets gebeurd is of als het kind iets gedaan heeft wat niet mag. Hierop antwoordt ongeveer 12% van de leerlingen ontkennend, een kleine eentende van de leerlingen weet het bovendien niet. In de praktijk blijkt dat bijna tweederde van de kinderen op school nooit met hun verhaal naar een leerkracht te gaan.

Bespreikbaarheid voor leerkrachten

De procedure van de probleemmelding voor leerkrachten is op de twee pilot-scholen hetzelfde. Het is voor de betrokkenen logisch dat de leerkracht met veiligheidsproblemen naar de schoolleiding stapt. Dit is niet formeel vastgelegd, maar voor alle betrokkenen helder. In overleg met de schoolleiding worden problemen ook in teamvergaderingen besproken. In zulke teamvergaderingen worden dan vaak aandachtspunten besproken waar ook andere leerkrachten beter op kunnen letten, zoals handhaving of aanpassing van de schoolregels, of de stappen die moeten worden ondernomen naar aanleiding van een diefstal. Ook kunnen incidenten worden besproken die door de leerkracht zelf al zijn afgehandeld, maar waar hij of zij feedback over wil hebben. Hiernaast wordt meer informeel overlegd. Problemen worden ook met naaste collega's besproken. Uit dit informele overleg kunnen overigens ook oplossingen voortvloeien. Als een leerkracht zich bijvoorbeeld bedreigd voelt door een ouder kan via het informele overleg worden geregeld dat een collega bij een gesprek met de bewuste ouder komt zitten.

Op beide scholen vinden de meeste leerkrachten dat ze voldoende mogelijkheid hebben om problemen en incidenten op school op het gebied van veiligheid te melden. Dat de schoolleiding functioneert als meldpunt is voor iedereen een vanzelfsprekende zaak omdat de schoolleiding direct maatregelen kan nemen. De leerkrachten zijn er tevreden over hoe hun schoolleiding dit doet; beide schoolleidingen worden geprezen om de daadkracht waarmee gesignaleerde problemen ook daadwerkelijk worden aangepakt. Dit geldt voor problemen op bijna alle niveaus; de problemen waarover het hier gaat zijn zeer divers, en lopen uiteen van individuele problemen met leerlingen tot de inrichting van het schoolterrein.

Als leerlingen zich misdragen maakt de directeur meer indruk dan een leerkracht, ook omdat de directeur in principe de zwaardere straffen uitdeelt. Als leerkrachten onenigheid hebben met ouders of zich door hen bedreigd voelen, kan een lid van de schoolleiding of een collega bij een gesprek aanwezig zijn. Als leerkrachten structurele veiligheidsproblemen signaleren, worden deze meestal adequaat aangepakt. Toch worden er op beide scholen ook nog veel zaken genoemd waar nog iets aan gedaan zou moeten worden. Hierop wordt in paragraaf 5.7 verder ingegaan.

Er kleven echter ook nadelen aan de informele wijze waarop de leerkrachten eventuele problemen (kunnen) melden. Zo wordt er gezegd dat men niet altijd openstaat voor spontane inbreng op de teamvergaderingen.

Als men iets wil bespreken wat niet op de agenda staat, worden non-verbale signalen afgegeven door collega's en schoolleiding dat dat wel erg lastig is.

Het meest genoemde bezwaar tegen het informeel functioneren van het 'meldpunt' is op beide scholen echter vooral dat de schoolleiding niet altijd aanwezig is en niet altijd tijd heeft. Op één van de scholen werd bovendien nadelig gevonden dat de leerkrachten niet veel invloed hebben op de straf die een kind krijgt dat voor sancties naar de schoolleiding is gestuurd. Ook wordt geconstateerd dat niet alle klachten even serieus worden genomen.

5.2 Vertrouwenspersoon

Op beide scholen is een vertrouwenspersoon aangesteld die voor personeel en voor leerlingen toegankelijk is. In de schoolgids staat vermeld wie dit is. Alle leerkrachten zijn hiervan ook op de hoogte. Op beide scholen wordt echter ook geconstateerd dat, hoewel het goed is dat kinderen er terecht kunnen, ze waarschijnlijk niet weten dat ze bij de vertrouwenspersoon terecht kunnen. De bevroegde leerkrachten menen dat voor de kinderen de eigen leerkracht het meest vertrouwd is en dat ze veel eerder naar deze persoon toe gaan dan naar een officieel aangesteld vertrouwenspersoon. Ook wordt kinderen vaak niet expliciet verteld dat ze bij de vertrouwenspersoon terecht kunnen.

De leerkrachten op school A geven aan nog nooit een vertrouwenspersoon nodig te hebben gehad. De vertrouwenspersoon van school A is zelf geïnterviewd en beaamde niet als vertrouwenspersoon te worden benaderd. Wel wordt aangegeven dat het goed is dat er een vertrouwenspersoon is. Daarbij wordt door één leerkracht wel aangegeven dat de huidige vertrouwenspersoon eigenlijk te dichtbij staat. Een meer onafhankelijk vertrouwenspersoon die wel verbonden is met de school, bijvoorbeeld een vutter, zou wellicht beter zijn. Nadeel van een dergelijke constructie is echter dat de drempel daardoor hoger wordt.

Op school B wordt de vertrouwenspersoon wel door de leerkrachten angesproken als ze ergens mee zitten. Doordat de vertrouwenspersoon op deze school geen les geeft, maar in haar ondersteunende functie altijd toegankelijk en makkelijk aanspreekbaar is, komen de leerkrachten makkelijker praten.

5.3 Schoolregels

In hoofdstuk 2 werd reeds geconstateerd dat de meeste basisscholen in Den Haag schoolregels als het belangrijkste instrument beschouwen om ongelukken te voorkomen en de orde te bewaken. De leerkrachten geven aan dat de regels niet alleen duidelijkheid geven over wat wel en wat niet mag op school, maar ook het pedagogisch klimaat op een school bepalen. Bovendien geven de schoolregels nieuwe leerkrachten houvast bij het stellen van grenzen aan de kinderen.

Voor de effectiviteit van de schoolregels worden twee voorwaarden genoemd in de gesprekken: alle leerkrachten en de schoolleiding moeten *dezelfde basisregels* stellen en deze moeten strikt worden *gehandhaafd*. Over de vraag of dit laatste nu het geval is, zijn de meningen binnen beide scholen verdeeld, sommigen leerkrachten zeggen dat de schoolregels door iedereen worden gehandhaafd, anderen denken niet dat dit het geval is.

Hierin speelt de schoolleiding een belangrijke rol: zo wordt op school A een duidelijk verschil met de vorige schoolleiding geconstateerd. De huidige schoolleiding is streng en consequent in de handhaving van de regels. Als een leerling die zich misdraagt naar de schoolleiding wordt gestuurd, kan de leerkracht ervan op aan dat het kind de straf krijgt dat het verdient. Bij de vorige schoolleiding was dit minder het geval. Deze zag veel meer door de vingers, maar steunde daardoor de leerkracht niet altijd bij het duidelijk stellen van de grenzen.

Eén leerkracht meent overigens dat er te veel schoolregels zijn. Hierdoor is het moeilijk om alle regels te kennen en te handhaven. Minder schoolregels zou meer duidelijkheid scheppen. Op één van de scholen zijn hiertoe de Tien Gouden Regels opgesteld die in elk lokaal aan de muur zijn opgehangen.

Overigens is op beide scholen een proces in gang gezet om de schoolregels te vernieuwen. Op de ene school is de aanleiding daartoe de constatering dat de regels te negatief geformuleerd zijn. Ook waren de regels inhoudelijk verouderd. Eén leerkracht vindt dat ook leerlingen betrokken moeten worden bij het opstellen van nieuwe schoolregels. Op de andere school is de verhuizing naar een nieuw gebouw de aanleiding om de regels bij te stellen. De nieuwe huisvesting maakt andere regels nodig en sommige oude regels overbodig.

5.4 Politie op school

Op beide scholen komen wijkagenten af en toe les geven. Op één school wordt er eenmaal per jaar een les gegevens over vuurwerk. De andere school is door de politie geadopteerd. Dit heeft tot gevolg dat op deze school vaker lessen worden gegeven door de wijkagent en dat dit in meerdere klassen gebeurt.

Alle leerkrachten die er een oordeel over kunnen en willen geven (niet iedereen heeft ermee te maken gehad) zijn zeer te spreken over de politielessen. Het effect van de lessen is tweeledig. Enerzijds is het effect inhoudelijk: kinderen leren immers iets van de agent. Bovendien nemen de kinderen waarschuwingen van politieagenten serieuzer dan die van de leerkracht, aldus de leerkrachten. Meerdere leerkrachten geven aan te merken dat de kinderen er ook echt iets mee doen. Anderzijds maakt het contact met de politie de wijkagent makkelijker aanspreekbaar en leren kinderen dat politieagenten hen ook kunnen helpen.

Hoewel de politielessen goed functioneren, is het effect met name merkbaar buiten de school. Op de veiligheid binnen de school hebben de lessen weinig effect, wat logisch genoemd kan worden gezien de geringe veiligheidsproblemen die zich binnen de scholen voordoen.

5.5 Alarminstallatie

Op beide pilotscholen is een alarminstallatie in gebruik. Hoewel iedereen deze nuttig en noodzakelijk acht, geeft deze voorziening wel enige overlast. Zo wordt er op beide scholen gemeld dat te laag opgehangen versieringen het alarm af kunnen laten gaan. Ook kan het alarm afgaan als het vergeten wordt uit te zetten. Op school B is door het betrekken van een nieuw gebouw ook

het alarmsysteem nieuw, net alle leerkrachten zijn al gewend aan het nieuwe systeem.

Sommigen hebben weinig vertrouwen in hun vaardigheden om de installatie te bedienen, waardoor ze vermijden om als laatste in het gebouw te zijn. Ook blijkt het door de opzet van het gebouw soms lastig om goed te controleren of echt iedereen het gebouw verlaten heeft. Voor dit laatste probleem wordt reeds een oplossing gezocht. Eén leerkracht constateert dat het kastje van de installatie zo laag hangt dat kinderen bij erbij kunnen.

5.6 Maatregelen door leerkrachten

Naast de veiligheidsmaatregelen die de schoolleiding neemt, worden er door leerkrachten zelf extra maatregelen getroffen om de veiligheid van zichzelf en van de kinderen te verbeteren.

Maatregelen die leerkrachten voor zichzelf treffen zijn op beide scholen vooral het binnen de school stallen van de fiets en het oppassen met eigen bezittingen door deze bij zich te houden, op te bergen of niet mee te nemen.

Extra maatregelen die leerkrachten voor de veiligheid van de kinderen nemen zijn op beide scholen het instellen van extra klassenregels, aangepast aan de leeftijd en mogelijke onveilige situaties in de klas en het extra opletten op het schoolplein. Zo zorgt één leerkracht van jonge kinderen er altijd voor dat de kinderen niet alleen in het lokaal of buiten de schoolhekken zijn. Ook noemt één leerkracht het extra alert zijn op problemen tussen kinderen en op schoolverzuim.

5.7 Behoeftte aan maatregelen

Over het algemeen kan geconstateerd worden dat de leerkrachten tevreden zijn over de maatregelen die op hun school zijn getroffen om de veiligheid te waarborgen. Desalniettemin werden er in de gesprekken nog een flink aantal suggesties ter verbetering gedaan. Meestal gaat het hierbij om (specifieke) aanpassingen aan de inrichting van het gebouw en het schoolplein.

Het gaat dan om zaken als een te smalle trap voor peuters, onveilige situaties in de pauze doordat de jongste kinderen door grotere kinderen (per ongeluk) van speelattributen kunnen worden geduwd, gladde trappen en onveilige verkeerssituaties rondom de school.

Gedurende de periode waarin de leerkrachten werden geïnterviewd, vond de ramp in Volendam plaats waar een tiental kinderen omkwam bij een café-brand. Landelijk kwam toen een discussie los over de handhaving van de regels voor de brandpreventie. Ook in de interviews kwam na de ramp naar voren dat er op beide pilotscholen al lange tijd geen brandontruimings-oefening was gehouden. Ook was het ontruimingsplan niet bekend bij alle leerkrachten, zodat niet iedereen weet wat te doen bij een brand. In het laatst gehouden interview was deze kwestie inmiddels op een vergadering aan de orde gesteld en is er weer een oefening gepland. Beide schoolleidingen hadden overigens ook al bij de stedelijke enquête aangegeven iets te willen doen aan het ontruimingsplan.

Daarnaast worden door de leerkrachten meer pedagogische aandachtspunten genoemd die niet alleen door de schoolleiding, maar ook door de leerkrachten verwezenlijkt zouden moeten worden; kinderen moet meer worden bijgebracht dat ze zuinig op elkaar en op de omgeving moeten zijn.

Op één school werd ook aangegeven dat de schoolleiding soms sneller de politie of ouders in zou mogen schakelen; het gaat dan vooral om de veiligheid van en naar school te garanderen.

Voor leerkrachten zijn de mogelijkheden beperkt om oplossingen te vinden voor onveiligheidsituaties buiten het schoolterrein.

Ontevredenheid over de aanpak van problemen heeft dan ook vaak te maken met afhankelijkheid van derden. Het ontwerp van het nieuwe schoolgebouw kon bijvoorbeeld moeilijk worden aangepast omdat dit niet bespreekbaar was met de architect. En een oplossing voor de verkeersproblematiek is wel overeengekomen met de gemeente, maar nog niet uitgevoerd. Ook werd onvrede uitgesproken over de jeugdhulpverlening waar kinderen niet snel terecht kunnen.

5.8 Tevredenheid over maatregelen

De leerkrachten zijn op beide scholen in overgrote meerderheid van mening dat de schoolleiding zich voldoende inzet voor de veiligheid op school. Hoewel ze meestal nog wel ideeën hebben over zaken waar verbetering mogelijk is, is de meerderheid van oordeel dat de huidige beleidsinspanning voldoende is.

Ook aan de kinderen is gevraagd naar de beleidsinspanningen van de school. Ongeveer eenderde van de leerlingen in het onderzoek geeft aan dat de school iets doet op dit gebied. Meer dan de helft zegt echter niet te weten of de school iets doet om te zorgen dat het veilig is. Ongeveer 13% van de kinderen denkt dat de school niets doet op het gebied veiligheidsbeleid.

De kinderen is ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor wat de school *doet* om te zorgen dat het veilig is op school. Op beide scholen geven de kinderen hier een gemiddelde van 7,7 voor.

5.9 Samenvattend

De maatregelen die de twee pilotscholen hebben getroffen, komen in grote mate met elkaar en met de maatregelen die genoemd zijn in de stedelijke inventarisatie overeen. De belangrijkste maatregelen zijn het (informele) centrale meldpunt voor incidenten en de schoolregels. Op de twee basisscholen bestaat de aanpak van onveiligheid vooral uit het scheppen van duidelijkheid over wat wel en niet mag, het zorg dragen voor een goede communicatie over problemen en uit het consequent handhaven van de regels.

Daarnaast is er een aantal maatregelen met een specifieke functie zoals het inbraakalarm en een vertrouwenspersoon. Het beeld dat rees uit de enquête onder Haagse schoolleidingen dat de vertrouwenspersoon niet altijd als zodanig functioneert, wordt op de pilotscholen bevestigd. Op beide scholen maken leerlingen niet of nauwelijks gebruik van de vertrouwenspersoon. Net als op andere scholen wordt er op de pilotscholen weinig actief ondernomen om duidelijk te maken wat de vertrouwenspersoon voor kinderen en leerkrachten kan betekenen. Aangezien in hoofdstuk 3 naar voren kwam dat een aantal leerlingen wel degelijk bang zijn voor de eigen leerkracht zou het wellicht raadzaam zijn om de vertrouwenspersoon bekender en toegankelijker te maken voor kinderen.

Als extra maatregel worden op beide scholen politieleessen gegeven. De tevredenheid over deze lessen is op beide scholen groot, net als onder de andere Haagse basisscholen, zoals bleek in hoofdstuk 3.

Behoeftte aan aanvullende maatregelen is er met name op het gebied van de fysieke veiligheid van schoolgebouw en schoolomgeving.

6 Conclusie

In de inleiding van dit rapport is reeds kort ingegaan op het project Werken aan Veiligheid in en rondom scholen, in het kader waarvan dit onderzoek is uitgevoerd. Doel van dit onderzoek was zicht te krijgen op de problemen en maatregelen van Haagse basisscholen in het algemeen en twee pilotscholen in het bijzonder. Uiteindelijk doel daarvan was zicht te krijgen op de behoefte aan en wenselijkheid van inzet van WaV maatregelen – zoals die momenteel ontwikkeld worden voor het voortgezet onderwijs – in het basisonderwijs.

6.1 Problemen

In de stedelijke inventarisatie is de scholen gevraagd een 'top drie' van veiligheidsproblemen te geven. Opvallendste resultaat daarvan is dat een groot gedeelte van de scholen aangeeft geen veiligheidsproblemen te hebben. Problemen die wel genoemd werden, hebben met name betrekking op fysieke veiligheid zoals verkeersveiligheid, het schoolgebouw en vandalisme. In mindere mate werden meer sociale problemen als het gedrag van ouders en pesten genoemd.

De mening van de leerkrachten en schoolleiding van de twee pilotscholen komt hier grotendeels mee overeen: ook hier worden meer fysieke problemen in en rond de school als belangrijke problemen aangemerkt.

Kijken we echter naar de resultaten van het selfreportonderzoek onder leerlingen, dan blijken ook 'sociale' problemen wel degelijk aan de orde. In het selfreportonderzoek is de leerlingen gevraagd naar strafbaar gedrag, sociaal ongewenst gedrag en onveiligheidsgevoelens. De meest voorkomende vormen van strafbaar gedrag blijken op het gebied van geweld en agressie te liggen. Hoewel het om relatief onschuldige vormen van geweld lijkt gaan, zoals vechtpartijen en dreigen, duidt een en ander wel op een tendens van ruw met elkaar omgaan. Naast agressie en geweld is vandalisme een relatief veel voorkomend feit waaraan leerlingen zich schuldig maken: het gaat dan met name om dingen op straat vernielen.

Ook sociaal ongewenst gedrag uit zich met name in de omgang van leerlingen met elkaar en met de leerkrachten. Pesten en treiteren komt veel voor: de helft van de kinderen wordt wel eens gepest en/of heeft wel eens gepest.

Hierbij moet aangetekend worden dat de leerlingen al met al de school niet als een onveilige omgeving ervaren: het gemiddelde cijfer dat ze geven voor de veiligheid op school is 8,1. Oorzaak van onveiligheidsgevoelens die voorkomen zijn met name andere kinderen, de leerkracht en de weg van school naar huis. Uit de interviews met leerkrachten en schoolleiding bleek overigens dat deze zich niet altijd bewust zijn van de mate waarin 'sociale' problemen zich voordoen op de school.

Om de ernst van de problemen te kunnen beoordelen, zijn de gevonden resultaten afgezet tegen de resultaten die eerder zijn gevonden bij een vergelijkbaar onderzoek onder leerlingen en schoolleiding van een groot aantal basisscholen in Amsterdam. Daarbij bleek dat alle resultaten in grote mate overeen komen.

Hoewel een aantal problemen het zeker verdienen om aangepakt te worden, kan in dat licht geconstateerd worden dat de problematiek in Den Haag niet ernstiger is dan in Amsterdam. Daarbij moet wel aangetekend worden dat één van de pilotscholen duidelijk hoger scoort op een aantal problemen – met name geweld en agressie. De grote omvang van deze school is hier wellicht debet aan.

6.2 Maatregelen

Maatregelen en beleid van scholen hebben met name betrekking op gedragsregels en het schoolgebouw. Deze maatregelen lijken ook een positief effect te hebben. De leerlingen geven aan ruim tevreden te zijn over de veiligheid op school. Wel kan geconstateerd worden dat veel leerlingen niet weten of de school iets specifiek doet aan de veiligheid op school.

Het belangrijkste instrument om de veiligheid in en rond basisscholen te handhaven blijken volgens leerkrachten en schoolleiding de schoolregels te zijn. Bijna alle scholen geven aan hier veel waarde aan te hechten. Daarnaast is er nog een drietal maatregelen die op bijna alle scholen worden toegepast, maar waar vraagtekens worden gezet bij de effectiviteit. Het gaat dan om de vertrouwenspersoon, een alarminstallatie en het ontruimingsplan.

Een tweede categorie maatregelen die op veel scholen zijn getroffen en die deze scholen bovendien effectief achten zijn normen- en waardentrainingen, toezicht, opbergen van schooleigendommen en een meldpunt voor incidenten.

Op basis van het aantal scholen dat een specifieke maatregel noemt als wenselijk, is een top 5 samengesteld van maatregelen waarna behoefte is. Wel moet de kanttekening worden gemaakt dat geen van deze maatregelen door meer dan een kwart van de schoolleidingen wordt gewenst.

Top 5 Gewenste maatregelen:

- 1 procedure voor opvang van slachtoffers
- 2 incidentenregistratie
- 3 procedure voor de aanpak van daders
- 4 op veiligheid gerichte trainingen/bijeenkomsten voor personeel
- 5 aanpak sociaal veilige schoolomgeving

6.3 Behoeftte aan extra maatregelen en ondersteuning

Op basis van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de meeste basisscholen weinig behoefte hebben aan de inzet van extra maatregelen en/of ondersteuning met betrekking tot de veiligheid op school. De maatregelen die wel genoemd worden, hangen over het algemeen samen met het schoolgebouw en -plein en met de verkeerssituatie rond de school.

Ook blijken samenwerkingsvormen met de buurt en de politie gewaardeerd te worden, zoals de lessen die de wijkagenten geven op de scholen.

Voor de maatregelen die in het kader van Werken Aan Veiligheid (WaV) worden ontwikkeld bestaat wel belangstelling, maar niet onder alle scholen. Elk van de genoemde maatregelen wordt door 20 tot 40 procent van de schoolleidingen nuttig geacht.

Het algemene beeld is dat de gemeente met name een ondersteunende rol zou kunnen spelen bij problemen in de omgeving van de school. Daarnaast zouden andere organisaties als de politie, bureau Halt (aanpak 12-minners) en de jeugdhulpverlening een grotere rol kunnen spelen bij het oplossen van problemen met individuele leerlingen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek en de ervaringen in Amsterdam worden in het volgende hoofdstuk een aantal globale aanbevelingen gedaan voor de verdere ontwikkeling van Werken aan Veiligheid in en rondom de basisschool.

7 Aanbevelingen

Op basis van de gevonden resultaten in dit onderzoek worden in dit hoofdstuk enkele aanbevelingen geformuleerd voor het te ontwikkelen WaV beleid. Omdat gebleken is dat de resultaten van dit onderzoek in Den Haag zeer vergelijkbaar zijn met de resultaten van het grootschaliger onderzoek dat in 1997 in Amsterdam is uitgevoerd, komen de aanbevelingen uit dat onderzoek en de aanbevelingen die hier worden gedaan voor een groot deel overeen.

Maatregelen gericht op agressie en geweld

Geconcludeerd kan worden dat de veiligheid op de basisscholen in Den Haag over het algemeen groot is. Zowel leerlingen als leerkrachten voelen zich veilig op school en melden weinig problemen. Toch blijkt dat agressie en geweld op de twee pilotscholen vrij veel voorkomt. Omdat dit in Amsterdam ook reeds geconstateerd werd op alle onderzochte scholen, lijkt het aannemelijk dat dit een algemeen probleem is op basisscholen. Bovendien werd zowel in Amsterdam als op de twee pilotscholen in Den Haag geconstateerd dat de schoolleiding zich niet geheel bewust lijkt te zijn van de mate waarin dit voorkomt op de scholen. Het lijkt dan ook wenselijk dat als eerste stap in het ontwikkelen van een veiligheidsbeleid voor de basisschool per school getracht wordt om beter zicht te krijgen op de mate waarin agressie en geweld daadwerkelijk voorkomen onder de leerlingen. De ontwikkeling en uitvoering van een anti-agressie beleid gericht op kinderen is in het verlengde hiervan wenselijk. Gedragstrainingen gericht op sociale vaardigheden en weerbaarheid kunnen hier onderdeel van uitmaken. Dit zijn overigens ook de maatregelen waar vanuit de basisscholen in Den Haag de meeste belangstelling voor bestaat.

Pesten

Pesten is al lange tijd een belangrijk onderwerp van aandacht op scholen, en de meeste scholen doen hier dan ook wel het een en ander aan. Vaak gebeurt dit impliciet via de schoolregels. Als echter de slachtoffercijfers van de leerlingen van de twee pilotscholen nader bekeken worden, kan voorzichtig geconcludeerd worden dat deze aanpak te weinig effect sorteert. Een actiever anti-pestbeleid is dan ook wenselijk. Inmiddels bestaan er zogenoemde (anti-)pestprotocollen: wellicht dat deze in het kader van WaV kunnen worden ingezet op de scholen.

Veiligheid van de fysieke omgeving

Uit het onderzoek is gebleken dat de meeste basisscholen in Den Haag met name veiligheidsproblemen ervaren die betrekking hebben op het schoolgebouw, de omgeving van de school en de verkeerssituatie rond de school. In het kader van WaV zou bekeken kunnen worden op welke wijze bij de oplossing van dit type problemen steun kan worden verleend.

Samenwerking

Uit de gesprekken met diverse scholen is naar voren gekomen dat samenwerking met organisaties als de politie positief wordt beoordeeld. Bovendien wordt aangegeven dat voorkomende knelpunten in het veiligheidsbeleid soms samenhangen met gebrek aan samenwerking met bijvoorbeeld de gemeente.

Bovendien blijkt uit de top vijf van gewenste maatregelen dat er behoefte bestaat uit duidelijke richtlijnen en procedures voor een en ander. Ons inziens kan WaV hierin een duidelijke rol vervullen. Eén van de doelstellingen is immers het mogelijk maken en ondersteunen van samenwerking. Aanbevolen wordt dan ook om mogelijke partners (gemeente, politie, Raad voor de Kinderbescherming, jeugdzorg, welzijnswerk e.d.) (op stedelijk niveau) bij elkaar te brengen. Gezamenlijk zouden dan afspraken kunnen worden gemaakt met betrekking tot een integrale aanpak van bijvoorbeeld de schoolomgeving, anti-agressieaanpak, communicatie bij het signaleren van problemen van en met kinderen en het opstellen van algemene gedragsregels voor scholen bij bijvoorbeeld strafbaar gedrag.

Bijlagen

Bijlage 1 Vragenlijst stedelijke inventarisatie

Wilt u hier eerst de naam van uw school invullen:

Naam school:

Wilt u hier uw eigen naam invullen:

Deze vragenlijst is ingevuld door de heer / mevrouw:

Wat ervaart u als de drie grootste problemen op het gebied van veiligheid op uw school?

1.

2.

3.

Op de volgende pagina's worden een groot aantal maatregelen genoemd, die een school kan treffen om de veiligheid voor personeel en leerlingen te vergroten. Graag willen wij van u weten welke maatregelen *uw* school reeds getroffen heeft of van plan is te treffen. Bovendien willen wij van de door u getroffen maatregelen graag weten op welke wijze ze vorm krijgen en of ze naar uw mening effectief zijn.

Wilt u daarom de lijst van maatregelen langs lopen en de gestelde vragen beantwoorden? De maatregel staat steeds boven aan de pagina. Wanneer u een maatregel niet getroffen heeft, kunt u dus steeds een pagina omslaan.

Heeft u de volgende maatregel op uw school getroffen?

Meldpunt voor incidenten/opmerkingen op het gebied van veiligheid

O nee

O ja

O nog niet, maar wij hebben hier wel plannen voor

Zo nee: Is dit een maatregel die u nuttig lijkt om te treffen?

ja / nee / weet niet*

Zo ja: Heeft u behoefte aan ondersteuning op dit gebied?

ja / nee / weet niet*

Ga door naar de volgende pagina.

Zo ja/nog niet:

1. Wat houdt de maatregel precies in (doel, doelgroep, locatie)?

2. Wanneer is de maatregel ingevoerd (maand/jaar)?

3. Zijn er instanties van buiten de school betrokken bij de uitvoering van de maatregel?

O ja, _____

O nee

4. Wat was de reden om de maatregel te treffen? (u mag meerdere antwoorden aankruisen)

O algemeen: het verbeteren van de veiligheid op school

O als antwoord op een specifieke problematiek op school, namelijk _____

O als antwoord op een incident dat op school heeft plaats gevonden,

O om te reageren op incidenten of ontwikkelingen *buiten* de school

O op speciaal verzoek van leerkrachten / leerlingen / ouders*

O anders, namelijk _____

5. Is naar uw mening de maatregel effectief?

O ja, zeker

O ja, enigszins

O nee

O onbekend

6. Wat zijn naar uw mening de positieve effecten (op het gebied van veiligheid) van de maatregel?

7. Wat zijn naar uw mening negatieve effecten van de maatregel?

8. Heeft u behoefte aan ondersteuning bij de uitvoering van de maatregel?

Zo ja, in welke vorm?

****aanstrepen wat van toepassing is***

De vorige vraag wordt dus steeds herhaald met onderstaande maatregelen:

1 Registratie:

Meldpunt voor incidenten/klachten

Incidentenregistratie

2 Aanpak en opvang bij incidenten

Vertrouwenspersoon

Vastgelegde procedures voor de opvang van slachtoffers

Vastgelegde procedures voor de aanpak van daders

Vastgelegde procedures op het gebied van veiligheid (veiligheidsplan, veiligheidsbeleid)

3. Preventieve veiligheidsmaatregelen

Vastgelegde schoolregels en omgangsnormen binnen school/klas

Op veiligheid gerichte trainingen/bijeenkomsten voor personeel

Op veiligheid gerichte trainingen/lessen voor leerlingen (bijvoorbeeld op het gebied van weerbaarheid, zelfverdediging, etc.)

Op normen en waarden gerichte trainingen/lessen voor leerlingen (bijvoorbeeld anti-pestproject, drugsvoorlichting, etc.)

4 Fysieke inrichting en veiligheid:

Toezichthouders op en/of rond de school

Lockers of kluisjes voor kleding/persoonlijke eigendommen

Opbergen van kostbare schooleigendommen en gevaarlijke materialen

Afsluitbare of bewaakte fietsenstalling

Afsluitbare of bewaakte parkeerplaatsen

Detectie/controle op wapenbezit onder leerlingen

Toegangscontrole op (ongewenste) bezoekers

Camera-bewaking in of rond de school

Alarminstallatie

Ontruimingsplan

Fysieke beveiliging van in/uitgangen en ramen

Fysieke aanpassing van kwetsbare/onoverzichtelijke plekken in school

Sociaal veilige schoolomgeving (bijvoorbeeld door samenwerking met andere instellingen)

Sociaal veilige schoolroutes (fiets/OV-haltes) (bijvoorbeeld door samenwerking met andere instellingen)

Zijn er nog maatregelen die niet genoemd zijn, en die uw school heeft getroffen om de veiligheid op de basisschool te verbeteren?

Zo ja, welke zijn dat?

Zijn er nog maatregelen die niet genoemd zijn, maar die u nuttig lijken voor de aanpak van veiligheid op de basisschool?

Zo ja, welke zijn dat?

De scholen voor het *voortgezet* onderwijs in Den Haag hebben – met ondersteuning van het WaV - reeds een aantal maatregelen ingezet. Deze worden hieronder genoemd. Kunt u aangeven welke maatregelen u relevant acht bij de aanpak van de veiligheid in het basisonderwijs?

- O educatieve programma's (bijvoorbeeld van halt, politie en de Nederlandse Spoorwegen);
- O ondersteuning bij het ontwikkelen van veiligheidsbeleid en concrete veiligheidsplannen
- O ondersteuning bij de uitvoering van veiligheidsbeleid en veiligheidsplannen;
- O het ontwikkelen van een structurele aanpak van strafbare feiten in en rond de school door een helder en consequent sanctiebeleid;
- O een heldere aanpak van normoverschrijdend gedrag door duidelijke regelgeving waarbij docenten, leerlingen en ouders worden betrokken.

Kunt u u bovenstaande antwoorden toelichten?

Bijlage 2 Vragenlijst leerkrachten/schoolleiding pilotscholen

Inleiding

Voor een onderzoek naar de veiligheid op basisscholen in Den Haag willen we u graag enkele vragen stellen over incidenten die het afgelopen schooljaar op uw school hebben plaats gevonden en u persoonlijk zijn overkomen en over onveiligheidsgevoelens onder leerlingen en van uzelf. Het gaat bij de vragen niet alleen om uw eigen ervaringen, maar ook over het beeld dat u van de veiligheidssituatie op uw school heeft. Er zal aan het einde van het interview ook worden gevraagd naar veiligheidsbevorderende maatregelen die op uw school zijn getroffen en maatregelen waaraan u eventueel behoefte zou hebben.

Vragen voor alleen de schoolleiding

Enq: Doel is later representativiteit kunnen vaststellen en resultaten te kunnen interpreteren.

- 1) Hoeveel leerlingen zitten er op uw school?
- 2) Hoeveel leerlingen zitten er op uw school, onderverdeeld naar wegingsfactoren?
- 3) Welk percentage van de leerlingen is naar schatting allochtoon (uitgaande van landelijke definitie)?
- 4) Kunt u de gemiddelde Cito-toetsscores voor uw school geven?
- 5) Kunt u aangeven hoeveel leerlingen in de afgelopen maand verzuimd hebben (graag uitsplitsen naar totaal verzuim en 'ongeoorloofd' verzuim).
- 6) Welk deel van de leerlingen komt (grotendeels) uit de wijk waarin de school zelf staat, en welk deel van daarbuiten?
- 7) Hebben zich in het vorige schooljaar incidenten voorgedaan waarbij de politie moest worden ingeschakeld? Zo ja, hoeveel? Welke? Bijvoorbeeld diefstal d.m.v. insluiping of inbraak in school, brandstichting, vechtpartijen, wapenbezit, misdrijf dat één van de leerlingen had gepleegd of dat tegen één van de leerlingen was gericht, etc.

Vragen voor zowel schoolleiding als leraren: Incidenten

- 8) Ik noem een aantal problemen, die zich *op* of *rond* de school kunnen voordoen. Kunt u aangeven in hoeverre deze problemen in het *vorige* schooljaar op of rond *uw* school zijn voorgekomen? Antwoord u met vaak, soms, bijna nooit of nooit.

Let op: het kan dus zowel om school- als buurtproblemen gaan. Wilt u daarom uw antwoord steeds toelichten.

	vaak	soms	bijna nooit	nooit
bekladding van muren	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
vernieling van fietsen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
vernieling van auto's	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
vernieling van schoolspullen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
vernieling van straatmeubilair	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
diefstal (fietsendiefstal, diefstal van/uit auto)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
mensen worden op straat lastig gevallen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
bedreiging of geweld op straat	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
drugsoverlast / dronken mensen op straat	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
onveilig verkeer (agressief verkeersgedrag / te hard rijden)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
overlast door (groepen) jongeren (geen leerlingen)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐

Toelichting:

De volgende vragen gaan over de mate waarin u zelf slachtoffer bent geworden van incidenten.

- 9) Bent u in het vorige schooljaar op of rond de school wel eens: **uitgescholden, gepest of getreiterd?** **ja / nee**
 Zo ja, door wie? leerlingen / ouders van leerlingen / collega's / buurtbewoners
 Hoe vaak?
 Toelichting:

- 10) Bent u in het vorige schooljaar op of rond de school wel eens:
bedreigd? **ja / nee**
Zo ja, op welke wijze? verbaal / met wapen / met ander voorwerp
Door wie? leerlingen / ouders van leerlingen / collega's / buurtbewoners
Hoe vaak?
Toelichting:
- 11) Bent u in het vorige schooljaar op of rond de school wel eens:
fysiek lastig gevallen? **ja / nee**
Zo ja, waar ging het om? duwen / slaan / schoppen / mishandeling met wapen
Door wie? leerlingen / ouders van leerlingen / collega's / buurtbewoners
Hoe vaak?
Toelichting:
- 12) Bent u in het vorige schooljaar op of rond de school wel eens het
slachtoffer geweest van:
seksuele intimidatie? **ja / nee**
Zo ja, waar ging het om? opmerkingen / handtastelijkheden /
aanranding/verkrachting
Door wie? leerlingen / ouders van leerlingen / collega's / buurtbewoners
Hoe vaak?
Toelichting:
- 13) Bent u in het vorige schooljaar op of rond de school wel eens het
slachtoffer geweest van:
diefstal of vernieling? **ja / nee**
Door wie? leerlingen / ouders van leerlingen / collega's / buurtbewoners
Hoe vaak?
Toelichting:

Vragen voor zowel schoolleiding als leraren: veiligheidsbeleving

Heeft u zich in het vorige schooljaar wel eens onveilig gevoeld in de volgende situaties of op de volgende plaatsen?

	vaak	soms	bijna nooit	nooit
in de klas	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
tijdens individuele gesprekken met leerlingen	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
tijdens individuele gesprekken met ouders	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
als u alleen in het schoolgebouw bent	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
op het schoolterrein (parkeerplaatsen, fietsenstalling)	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
op de route naar/van de school	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
tijdens buitenschoolse activiteiten	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐
anders, namelijk:	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐

Toelichting:

14) Ook leerlingen kunnen zich in en rond school onveilig voelen. Zou u kunnen aangeven in welke situaties of op welke plekken leerlingen zich volgens uw inschatting wel eens bang voelen?

- 1) tijdens de les
- 2) voor medeleerlingen
- 3) als er (bepaalde) volwassenen bij de school staan
- 4) als er bepaalde kinderen/jongeren van buiten de school bij de school staan
- 5) bij (bepaalde) leerkrachten
- 6) alleen in het schoolgebouw
- 7) op het schoolplein
- 8) op weg van en naar school

15) Is er naar uw mening voldoende mogelijkheid om de veiligheid op school en/of incidenten op het gebied van veiligheid te bespreken?

(ruim) voldoende / tussenin / onvoldoende

Op welke wijze gebeurt dit?

Bent u hier tevreden over?

Welke verbeteringen zijn op dit punt mogelijk?

16) Worden problemen en incidenten op het gebied van veiligheid naar uw mening adequaat opgepakt door de schoolleiding en vertaald naar maatregelen?

(ruim) voldoende / tussenin / onvoldoende

Welke verbeteringen zijn op dit punt mogelijk?

17) Wordt er in het algemeen rekening gehouden met de wensen en behoeften van medewerkers?

(ruim) voldoende / tussenin / onvoldoende

- 18) Voelt u zich in het algemeen gesteund door de schoolleiding?
(ruim) voldoende / tussenin / onvoldoende
- 19) Gaat u met plezier naar school?
(bijna) nooit / soms / vaak / (bijna) altijd

Vragen voor alleen de schoolleiding: Maatregelen

- 20) Inventarisatie getroffen veiligheidsmaatregelen:
Hiervoor (ingevulde) vragenlijst 'veiligheidsmaatregelen in het basison-
derwijs' gebruiken. Deze dus in of aanvullen.

Aanvullende vragen:

- 21) Heeft u nog specifieke beleidsvoornemens of plannen op het gebied van veiligheid.
Zo ja, welke zijn dat?
Op welke termijn wilt u deze plannen uitvoeren?
Wat verwacht u dat deze plannen opleveren (doorvragen op positieve en negatieve effecten)?
- 22) Denkt u dat de reeds genomen en geplande maatregelen voldoende zijn?
Zo nee, voor welke problemen op het gebied van veiligheid zouden ook maatregelen moeten worden getroffen?
Aan welk type maatregelen denkt u dan bijvoorbeeld?
Gaat u dit oppakken?
Zo nee, waarom niet?
- 23) Vindt u in het algemeen dat de school zich voldoende, matig of onvoldoende inzet voor de veiligheid op en rond school voor leerkrachten en leerlingen?
voldoende / matig / onvoldoende

Vragen voor alleen de leerkrachten: Maatregelen

- 24) Volgens onze informatie zijn op uw school een aantal maatregelen getroffen of gepland om de veiligheid op school te bevorderen. Deze noem ik dadelijk op. Kunt u steeds uw oordeel over de (verwachte) effectiviteit (positieve en negatieve effecten) van deze maatregelen geven?
- 25) Denkt u dat de reeds genomen en geplande maatregelen voldoende zijn? Zo nee, voor welke problemen op het gebied van veiligheid zouden ook maatregelen moeten worden getroffen? Aan welk type maatregelen denkt u dan bijvoorbeeld?
- 26) Vindt u in het algemeen dat de school zich voldoende, matig of onvoldoende inzet voor de veiligheid op en rond school voor leerkrachten en leerlingen?
Waarom vindt u dat? Welke verbeterpunten ziet u?

Bijlage 3 Items vragenlijst leerlingen

Achtergrondgegevens

- school
- groep
- leeftijd
- sekse
- etniciteit

Heeft het kind wel eens iets gedaan en hoe vaak dan in het vorige schooljaar? En is het het kind zelf wel eens overkomen en hoe vaak vorig schooljaar?

Vandalisme

- dingen beklad
- met opzet fiets beschadigd of kapotgemaakt
- met opzet fiets van juf of meester beschadigd of kapotgemaakt
- met opzet auto beschadigd
- met opzet auto van juf of meester beschadigd
- met opzet ruiten ingegooid
- met opzet iets op straat vernield
- brand aangestoken

Diefstal

- iets gepikt op school
- fiets van iemand anders meegenomen
- insluipen school om iets te pikken

Geweld en agressie

- gedwongen om geld of spullen te geven
- gevochten
- met juf of meester gevochten
- gezegd dat je iemand in elkaar zou slaan
- iemand in elkaar geslagen zodat diegene naar de dokter moest
- bedreigd met een wapen alleen om bang te maken
- juf of meester bedreigd met wapen alleen om bang te maken
- met opzet met wapen verwond
- juf of meester met opzet met wapen verwond

Sociaal ongewenst gedrag

- pesten
- juf of meester gepest
- juf of meester uitgescholden
- van school weggebleven zonder reden
- sigaretten gerookt
- drugs gebruikt
- iets gedronken waar alcohol in zat
- iets gedaan waar voor je bij de politie moest komen

Onveiligheidsgevoel

Ben je wel eens bang:

- tijdens de les
- voor kinderen hier op school
- voor kinderen die niet hier op school zitten
- voor grote mensen buiten de school
- voor de juf of meester
- als je alleen in school bent
- op weg naar school
- in de buurt van de school
- binnen in de school maar buiten het lokaal
- in het klaslokaal
- in de gymzaal of de kleedkamer
- ergens anders?

Rapportcijfers voor:

- hoe het veilig het op school is
- wat de school doet om het veilig te maken